

ԱՄԻԹՈՒԹՅՈՒՆ

Եռ Պելի, Հաղկաստան

Հայոց ցեղաստանությունը ձանաչել է 34 Երկիր, սակայն Հնդկաստանը դեռ կըօպադառն է Հայաստանի եւ Թուրքիայի հետ իր հարաբերությունները հավասարակշռելու տարբերակները: Եվ սա անկախ այն փաստից, որ Երդողանը մշտական թիրախսավորում է Հնդկաստանը Զաւմի-րի հարգու:

Ապրիլի 24-ը Քայոց ցեղաստանության հիշատակի օրն է:
Առաջին փուլը սկսվեց 1915 թվականի ապրիլի 24-ին, երբ Ե

սիայում:
Դայկական կոտորածերն արդի
աշխարհի դատավորյան մեջ
արձանագրված անենադաժան
ջարդերն են: Այդ լայնամաս-
տար կոտորածները ոգեսնչեցին
լին իրավաբան Ռաֆյաել Լե-

Կինին հորինել «ցեղասպանու-

ԿԱՐԵԼ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Prwiūwqts

Օրեւ տեղի է ունեցել սոցիալական դժվարին դայմաններից տուժած Երեխաների ու դասանիների աջակցության առաջին ազգային համաժողովը, որի ընթացքում իրանի ներքին գործերի նախարար **Ահմադ Վահիդին** բնադրատել է Արևմուտիմ՝ Երեխաների իրավունքների հարցում Վարածնենց ու խայտառակ բաղասականության համար, նույնության, սիրայի եւ եմենցի Երեխաները Ենթարկվել են Ճնշումների, սակայն արեւմուտյան կառավարությունը որեւէ ներու էնթ ու ուստացած է այս պահանջմանը:

թիւնաւու ուստ զար չաւ դաշ-
տանել նրանց իրավունքները:

Հս իրանցի դաւոնյայի,
արեւմյան երկրների դիրքորո-
ւումները ներկայացված են ե-
րեխաների իրավունքների կոն-
վենցիայի ժեսով, որը բավա-
րար ուշադրություն չի դարձ-
նում երեխան պարագաների համ-

Ինչու է Ճիշտ ժամանակը, որ Հնդկաստանը
Թուրքիային «հայկական» նվեր մատուցի՝
Քաջարության իր ղիրքերն ամրապնդելու համար

**Ուզեկի Թայիփի Երդողանը եւ Հնդկաստանի վարչադես
Նարենորա Սորին**

կանի դետական հեղաշրջման փորձի ձախողությունից հետո, որն, ի դեմ, ամենաայլում այն է երկրի տաճության մեջ, իշխանությունը կենտրոնացրել է իր նախագահության ռուրուլ եւ կոչությունը ուղարկելու պահի այս հարցի վերաբերյալ։ Ներկայիս Թուրքիան «Նեռումանյան» անդամականություն է Կարում՝ ժուտելով Քենալական զաղափարախոսության բնորոշ համկանիցը հանդիսացող աշխարհիկ դետության զաղափարը եւ արեւմտամետ կողմնորոշումը, ինչը նաեւ նշանակում է, որ բանակը դեմք է դաշտամել աշխարհիկությունից եւ Ուսական դետության արեւմտամետ կողմնորոշումից։

Ժամանակակից Հայաստանը (Արեւելյան Հայաստան), որը, հայ ազգայնականների ղղողամբ, խուռա ղետության ընդամենը մի փոքրիկ հատվածն է, ստեղծվեց ցարական վարչակարգի անկումից հետո, 1918 թվականին, սակայն կարձևյան ունեցավ: Ցեղասպանությունը, ըստ դատմաքանների, տեղի է ունեցել բացառադես Օսմանյան կայսրության անառողջական մասում՝ Արեւմսյան Հայաստանում, որտեղ էլ բնակչությունը: Ցեղասպանությունը նաև ներկայիս հայկական տեսության ազգային իմբոնության

զարգացման համար գլխավու
շարժիչ ուժն է:

Տեղադրությունը ձանաչել է աշխարհի 34 երկիր, հիմնականում Եվրոպական եւ լատի-
նական ազգերում:

Նաաներիկյան, Ներաշյալ Ռուսատանը, որը հյուրընկալել է հայ սփյուռքի ամենախուռու համայնքը: ԱԱՆ-ը Դայոց ցեղաստանությունը ծանաչեց 2021 թվականին: Հնդկասանը դեռևս չի ճանաչել ցեղասպանությունը, բանի որ ուր կը օպատառում է Դայասանին եւ Թուրքիայի միջու հարաբերությունները հավասարակություն իր տարերակները: Դայոց ցեղասպանության ճանաչումով աշխարհը կը մքրանի խնդրի լուսաբանը, իսկ ժամանակակից թուրքական հասարակության եւ լետության կողմից դրա ընդունումը նաեւ կարող է հանգեցնել Եղիշենից տուժած հայ ընամինների եւ նրանց ժառանգների կողմից ինքնիատուանան ուսիսանօների:

Տանամյակներ շարունակ Հնդկասանն իր բաղաբականությունը վարելիս առաջնորդվել է ամենացածր ընդհանուր հայտարարի սկզբունքով՝ իհմնվելով ռիսկից խուսափելու գաղափարի վրա: Ուղաբական եւ արտահին բաղաբական վերնախավերը մշտամես փնտել են ավելի աղահով տարբերակ՝ վկայակոչելով «ազգային շահի» իրատեսական գաղափարը: Արդյունք զգալի չափով եղել է անկանխատեսելի եւ «լրեսայն դրագմատիզմ»: Դայոց ցեղասպանության ճանաչումը նրբութեն կազմարարի Հնդկասանի նույնը աշխարհ որմես վճիռ կայացնող ուժ՝ չառաջացնելով որեւէ փորիշատ նշանակալի ազգի դժողովությունը:

Քնդկաստանին խիս անհրաժեշտ է Ցեղասպանության ճանաչումը։ Երդողանի դեկավարած Թուրքիան բնադրատել է Քնդկաստանին Զաւմիրի հարցի առնչությանը։ ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայում ունեցած իր ելույթներում նախազահ Երդողանը բաշմիրցիների կարգավիճակը նմանեցրել է ույղորների եւ ռոհինջաների կարգավիճակին, որի դեմ Քնդկաստանը բուռն

ՔԱՆԱԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐԵԱՄՈԼՈՅԻ Ի ԻՐԱՆԻց ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԻՆՎԱՆՏԻՎՆԵՐՆԵՐԻ ԽՈՂՈՎՐԾ

[View Details](#)

Դիրսերին եւ զարգացածը:
Յշրավի, բարձրացնելով այդ
զգայուն հարցը՝ իրանական
կողմը տեսը դնում է երեխայի
դաստիարակչության եւ ընդ-
հանրապես բարոյական արժեք-
ների սերմանճան վրա, որն ավել-
ի բան կարենու է նարու՝ որրես
սոցիալական եակի ձեւավոր-
ության մեջ և այլ բաներում:

Սակայն նովածից բացի, իրանական կողմը զուգահեռ բարձրացնում է եւս մեկ կարեւոր մարդասիրական հարց, այն է՝ փորձում է ներգաղթյալ երեխաների համար աղափովել կրթությունը։

Վերնույցայի համատեսում հետաքրքրական է, որ Վենեսուելայի

Կինը՝ Կիլիա Ֆլորեսը, Թեհրա-
նում հանդիդելով մի խումբ ի-
րանցի կին իրավադաստաննե-
րի, Կանանց եւ ընտանիքի հարց-
րով փոխնախագահ Ենթե-
Խազալիի հետ, խոսել է ԱՄՆ
դաշտամիջոցների եւ ճնշումնե-
րի դեմ Վենեսուելայի ժողովրդի
դիմադրության մասին՝ նետով,
որ դիմադրությունն առաջընթա-
ցի միաև ճանապարհի է:

ցի փրակ ճասադարն է:
Իրանի իշլամական խորհրդա-
րամի Ազգային անվտանգության
եւ արտադրության հաղաքականության
հանձնաժողովի ղեկավար **Կա-
հիդ Զալալզադեն** էլ հայտարա-
րել է, որ ԱՄՆ-ն մարդու իրա-
վունքների պահպանության իր
հաղաքականությանը վճատել է
տասնյակ միլիոնավոր մարդ-
կանց: Հս նրա, նու 85 միլիոն
մարդ ամբողջ աշխարհում տու-
յալ է և ԱՄՆ ամենամեծ քաղաքացիությունը:

լինավոր մարդիկ տեղահանվել են Աֆղանստանում: Ուշագրավ է, որ ԱՄՆ-ի բնակչությունը կազմում է աշխարհի ընդհանուր բնակչության 5 %-ը, սակայն աշխարհի բանտարկյալների 25 %-ը գտնվում է ԱՄՆ բանտերում: Ավելին, Զալալզադեն ընդգծել է, որ Իրանի հիվանդներին դեղորայքի ժամանակին չճառակարարում եւ նրանց կորուսն Իրանում ԱՄՆ դատամիջոցների կողմից մարդու իրավունքների համարնախ ռեմբերգեն:

Այսպիսակ, Թեհրանը հանդես է գալիս ոչ միայն Իրանի, այլ նաև տարածաշրջանի այլ ժողովուրդների, հասկաղես՝ Արեմուսի կողմից այնքան հաճախ թքրկահարված կանանց եւ Երիխանների ոնճահարված իրավունքների վերականգնման դիրքերից՝ ձեռնոց նետելով միջազգային իրավադասովան կազմակերպություններին ու կառուցներին, ինչպես նաև իրավական համեմատական

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶԱՏՅԱՆ

ԳԵՐԱԿԱՆ

Հակառակ մերկային երկրին սղանացող ներին եւ արտադին ճարտահավերներին, Հայաստանի իր դեռաշի դիվանագիտական կամերն է փորձում անրաբնութիւն աշխարհով մել:

Որոց դեմքերում այլ Երկրներն են մերձենում Հայաստանին, որովհետեւ իրենց շահերն են հետապնդում կովկասյան տարածաշրջանում։ Մըսում է տեսնել, թե ինչուն են Հայաստանի անփորձ առաջնորդները օգտվելու զարգացող հարաբերություններից՝ հակակութելով մի Երկրի շահերը մյուսին եւ առաջ տանը լույս իրենց սեփական օրակարգ միհազարային բառարկականությունները առաջնային տեսք ունեն։

Եթան վտանգավոր փորձությունների հորձանութում:

թյունների առումով Հայաստանի հանար ցարդ լիովին չքացահայտված տարած է հանդիսացել արաբական աշխարհը, որտեղ հայկական հսկայական հանայններ են գոյություն ունեցել Յեղասպանությունից ի վեր: Խորհրդային ժամանակաշրջանում կենտրոնական կառավարությունը միշտ փորձում է ծագումով հայ դիվանագետներին ընդգրկել արաբական Երկրերում գործող իր դեսպանամերի աշխատակազմում: Բայց բանի որ խորհրդային արտաքին բաղադրականությունը ավելի շատ գաղափարախոսական ուղղվածություն ուներ, Սոսկվայի շահերը տարբեր էին Հայաստանի այսօրվա շահերից: Անկախության հրչակումից հետո, Հայաստանի դեկավարները արաբական Երկրները դիմարկել են Եւրանց կերպերվել են խորհրդային իշխանությունների տևածկումից եւնելով՝ որդես հետա-

սաց և Արդի աշխարհու սահմանող Երկրների: Որու ժամանակ էր անհրաժեշտ գիտակցելու համար այն փասթը, որ հակառակ տարածութան մեջ ունեցող վերիպայրումներին, գործարար աշխարհի հնարավորությունները տեղափոխվել են այօտք՝ արարական աշխարհի Երկրներ: Սկսեմ նրանից, որ Ֆրանսիայի է Ս. Նահանգների նման առաջնակարգ դետություններ ունենական են տեսակելով՝ Լուվրի և Գուլդենհայմի թանգարանների նմանազութեր են բարեկարգ Արք Շահերով:

Հայաստանի ղեկավարների կողմից անժեսված էր նաև արաբական Երկրներում գործող հայկական համայնքների բարձր հեղինակությունը։ Թուրքերին հակառակ, նահմեդական արաբները մեծապես հարգում են եւ զնահարում իրենց Երկրներում ապրող ստեղծագործ եւ աշխատանք հասերին։

Հակառակ արեւնիշյան մանուկի ներկայացրած աղավաղված դատկերին, իրափ եւ Սիրիայի նման երկրները դիմանմէլորեն զարգացած, մրցունակ եւ ինքնաբավ ղետություններ էին: Այդ երկրների կառավարություններն ու ժողովուրդները բարձր էին գիտահառում հայերին եւ նրանց ներդրումը իրենց հաճախատասեաց հասարակություններուն:

Հայաստանի ձգությունները դիվանագիտական եւ տնտեսական հեռանկարներ քաջել արաբական աշխարհում

ոաց տանելու համար Երկիր շահերը, այս անհեռատս դաշտառվ, որ Արմեն Սարգսյանը նախագահ էր նշանակվել Սերժ Սարգսյանի իշխանության օրուն:

Նույն տաճաբանությամբ այս վարչակազմը մերժեց խորհրդակցել Եդուարդ Նալբանդյանի եւ **Կարդան Օսկանյանի** նաև արհեստավարժ դիվանագետների հետ, չնայած Երկրում նաև փորձված դեսպանների կարիքը խիս զգալի է: Փոխարենը նրանք հովարդ դրեցին իրենց վաղեմի բարեկամների վրա հաշվի չառնելով նրանց անփորձ լինելը դեռականության և սարդարական օրենում:

Այդուհանդեռ վարչապետ
Նիկոլ Փաշինյանը դրական
նախաձեռնություն կատարեց
հունիսի 13-ին Զաքար Անդրեասի
լով մի ճեծ դատվիրակության
որբես առաջնորդ: Այնտեղ, Ա-
միրի դիվանում (Amiri Diwan)
նրանց ընդունեց Ամիր Շեյխ
**Թամիմ Բիբ Ջամադ էլ-Թա-
նին** իր գասենյակում: Ջայկա-
կան դատվիրակությունը առողջ
ջաղահության, կրթության, գի-
տության, լրատվյան եւ Աերո-
ռումների ոլորտներում ստրագ-
րեց մի շարժ փոխընթանած
հույսաբեր:

Սիամանանակ, արտգործնախարար **Արարատ Միքայելյանը** հեռախոսազրույց ունեցակ Սատույան Արաբիայի իր գործնակերող՝ **Ադել Բին Ահմեդ Էլ-Ճութեյրի** հետ՝ շարունակելով համար Արմեն Սարգսյանի դիվանագիտական նախաձեռնությունը:

Նման մերձեցումները հնարա-
վոր դարձան տարածաշրջանում
Թուրքիայի հետքիտե նվազող
ազբեցության ընորիկիվ։ Սառ-
դյան Արարիան սուննի աշ-
խարի առաջնորդը լինելու գ-

Խավոր թեկնածուն էր: Բայց
Թուրքիայի նախագահ Ռեզեպ
Թայիփ Էրդողանն էլ էր հա-
վակնում այդ դիրքին: Այդ դաս-
ձառով Սաուդյան Արաբիայի
թագաժառանգի հետ նրա հա-
րաբերությունները վատքա-
ցան: Այդ ընթացքում Ծոցի եր-
կու Երկրների՝ ՈՒՀԱԴի եւ Զաքա-
րի միջութ աշրակածությունները
առաջացան: Էրդողանը դաշ-
տանեց Զաքարին, Էլ ավելի
սրբելով հարաբերությունները
ՈՒՀԱԴի հետ: Կահինդունի միջու-
նորդությանը ճգնաժամը հար-
թահարվեց, եւ այժմ Էրդողանը
հաճոյանում է թագաժառան-
գին, որդեսզի վեցինս ներ-
րամներ կատարի Թուրքիայում եւ
կործանումից փրկի Երկրի սնտե-
սությունը:

Իր հերթին, Սաուդյան Արաբիայի եւ Օաքարի հետ հարաբերությունները սերտացնելուն զուգահանդիս գրնժաղ Հայաստանը ավիացիոն բնագավառում հաճախ ձայնություն կներդար ստեղծելու համատեղ ձեռնարկությունը՝ Շարժայում գործող Air Arabia ավիաընկերության հետ:

Արաբական աշխարհը բազմաթիվ հնարավորություններ բացում, բայց նաև լուրջ ռիսկեր

է առաջադրում: Հայաստանի կառավարությունը դարձավոր ծայրասիծան զգուշակորություն դրեւուել եւ ցցանցել այս ռիսկերը առանց կորուստներ կրելու: Ռիսկերից մեկն այն էր թե ինչողևս հավասարակորեցիարենը պրյունիսները արարական երկրների եւ իրավելի հետ Այդ ռիսկն արդեն հաղթահար ված է, որովհետեւ Կահինգքտնը կարողացել է արարական կողմին սիմել սուրագել տալ «Արքահամ համաձայնագիրը» (Abraham accord) Իրավելի Ծոնց երկրների միջեւ: Հենց վերջին շերտ իրավելի վարչապետական կառավարությունը պահպան է առաջարկությունը:

Նաֆքալի Բենեթը դաւոնական կան այց կատարեց Ծոնի երկու ների սարածաւողանոց: Չնայած

Բավկական երկար ժամանակ Հայաստանը տառամպում էր դիվանագիտական դաւունական հարաբերություններ հաստատել խայելի հետ, որդեսզի չօսարացնի արաքական երկրներին, որն ի հյուրընկալել էին սկյուռափակ բազմաթիվ համայնքների: Զանի որ հսկայելի եւ ծոցի երկրների միջեւ հարաբերությունները կարգավորվել են, կարելի է ասել, որ գլխավոր ռիսկերից գոնե մեկը վերացել է: Քիչեցնելով կարգով նշենք, որ Հայաստանը իր դեսպանին հսկայել ուղարկելուց անմիջապես հետո 44-օրյա դատերազմն սկսվեց, եւ Երևանը ստիլված եղավ ես կանչել իր դեսպանին, բանի որ հսկայելը ԱթՍ-եր էր վաճառում Ադրբեջանին: Այժմ այդ հարցն էլ է կարգավորված, ոչ թե որովհետեւ հսկայելն է ափսոսանի հայտնել իր բաղադրականության մեջ, այլ որովհետեւ որեւէ թշնամանի կամ անհարգաից վերաբերմունք հսկայելին կամաց ամք՝ նշանակում է ճնշումներ Կաշինգտոնի կողմից:

Դայաստան արաբազմ աշ-
խարի Երկրներին ավելի շա-
կարին ունի, ան վերջիններս՝
Դայաստանին: Դայաստանը
մասնավորապես կարին ունի
այդ Երկրների ներդրումներին:
Նավթով հարուս արաբական
Երկրների եւ Խորակի միջեւ հա-
րաբերությունների բարելավու-
նով եւ աշրածաւզանուն Թուր-
քիայի ազդեցության կտրուկ բու-
լացունով կարելի է ասել, որ
ժամանակը եկել է, որ Դայա-
ստանը հաստատուն բայլեր ձեռ-
նարկի բարեկամներ ձեռք բեր-
լու եւ իր սնտեսությանը նոր
ունչ հաղորդելու համար:

**Անգլ. բնագրից բարզմանեց՝
ՀԱԿՈՔ ԾՈՒՆԵԿՅԱՆԵ**
(The Armenian Mirror-Spectator)

X2unLU

Թեեւ «Ազգ»ի առցանց տարբերակում նյութը ամբողջական է, տեխնիկական խոտանի դաշտառով նախորդ՝ հունիսի 10-ի տողագիր համարում լրաց տեսած Երվանդ Ազայանի «Դնարակուր» է ձեռապորվի Դայաստան-Դումատան-Կիրով եռանկյունին» խորագրով հոդվածի վերջին հատվածում «հունիսի 2-ին Դայաստանի դատավանության նախարար Սուրեն Պատիկյանն ընդունեց այդ Երկրի Ազգային դատավանության» քաներից հետո ուստի է առումնել հետևաա տարբերությունը՝ «իիրիսա-

Դյունագույն բարեկամությունը համապատասխան է առաջարկությունը՝ «Վարչապետական իշխանության վեհական գործադրություն»:

Բեռլինի դատախազությունը «Ազգ»ին հաստից՝ Պող Հ-ն ԳԴՀ Եւ ՀՀ բարեփակի է

⇒ 1 Գերմանական սոցցան-
ցային բնաւակումներին հետեւ-
լով չեն Ըկատել, որ շահարկվի,
թիրախավորվի ազգային, բաղաբական
ունենալու հանգամանք: Բնականարար ցավ
ու ափսոսանք են հայտնում, եւ ամենա-
կարեւոր՝ օգտաերեր իրավամբ հարց
են տալիս՝ ինչո՞ւ են հոգնմավոր
խնդիրներ ունեցող նարդիկ քժիւկների
հակողությունից դուրս, ինչո՞ւ հիվան-
դանոցում չեն, ինչո՞ւ ղաւումանվել
նրանց ամենախատեսելի վարից:
Քժիւկների, հոգեբանների մի խումբ
սակայն փաստարկում է, որ հոգեկան
խնդիրներ ունեցողների թիվը աշխար-
հում, Գերմանիայում, Բեռլինում օրեօր
ավելանում է՝ բոլորին ինչո՞ւ են մե-
կուսացնելու: Ինչ Վերաբերում է հան-
ցավոր արարի ենթադրյալ հեղինակի՝
29 աւելիանից ավելի մեծ երեւալուն,
մասնագետներ կարծիք են հայտնում, որ
դիզոնների աջակա տառապողների հանա-
ս անբնական չէ:

Իմ նախորդ՝ հրադարակման մեջ, իենց վերնագրում գրել էի «խարան» բառը: Տարիներ շարունակ գերմանական մեթիան, մասնավորապես MDR-ը «Հայկական մաֆիա» ձեռակերպումն էր գործածում հայազգի, առավելաբար՝ Հայաստանից Գերմանիայում քննակություն հաստատելու համար: Իենց օրինախախոս Վարդով, աղմկահարույց դատավորությունների դատարողը իրավադականության արժանացած որոշ անձանց վարդը ներկայացնելիս: Գերմանիայի հաճայնեային կառուցմերը, դատադարելով օրինախախանությունը գործունեությունը, այնուհանդեռձ ընդվզեցին այդդիմի դիմակավորման դեմ: Ծիծ է, Գերմանիայի երեական հետախուզական վարչությունը ավելի ուշ հերեւեց «հայկական մաֆիայի» գոյությունը, բայց «խարան մնաց», ինչպես գերմանական լրատվամիջոցներից մեկում դժգոհություն էր հայտնել Թյուրինգիա երկրամասի հայ հանայնային գործիչներից Անդրանիկ Վարդանյանը, որին անդրադաել են «Ազգ»ի 2019-ի հունվարի 18-ի հրադարակման մեջ:

Հայկական կազմակերպությունները՝
Օհերնաբանացաւ արագիրացաւքին

Գերմանահայոց առաջնորդարանը, համայնքային կառույցները՝ Գերմանահայոց կենտրոնական խորհությը, Գերմանահայկական ընկերակցությունը ևս արագ դատապարտեցին հումսիս 8-ին ՏԵՂԻ ունեցածը, ցավակցագիր ուղարկեցին Հեսսեն Երկրամասի դդրոց, ինչողեւ նաև իրազեկեցին, թե իրենց ծանոթ չէ կասկածյալը: Դայնի դարձավ, որ Անստեղամի սուրբ Գրիգոր Սարեկացի դդրոցի սնօրենությունն է լոգարվու ցավակցություն է հայնել Հեսսեն Երկրամասի հյուսիսում Բադ Արլցենի դդրոցին, որի ամս սիրված ու

հարգված 51-ամյա ուսուցչութիւն զի՞-
վեց (մեր նախորդ հրապարակման մեջ,
հենվելով գերմանական աղբյուրներին
հաղորդել էին, թե 31 տարեկան է, ա-
շակեցների մի մասը՝ ծանր վիրավոր-
վեց հունիսի 8-ին ողբերգական դա-
սահարի դասձառնութիւնը):

Այս ողբերգությունը առիթ դարձավ, որ Գերմանիայում նորից սկսեն արծաթել անվտանգության հարցը՝ ինչողևս բաղադր դարձնել առավել անվտանգ Բեռլինի բաղադրաբետ Թիֆֆեյլ RBB-ի ռադիոհարցազրույցում այսուես ասաց. «Պարզ է, որ մենք չենք կարող ողջ բաղադր կամ կենտրոնական այդ համական արգելապահներով առանձնացնել»: Բայց դաշտունյաները դիմի ճամանեն, ինարավոր ուղիներ որոնեն՝ մեր անվտանգությունն անրադարձելու համար»: Ուսիկանության դաշտունյաներից մեկը սակայն, ինչողևս ներկայացրեց RND-ն, նկատել սկսեց, որ այս նորագոյն զինաւետակի՝ մեթենա մարդկանց խմբի վրա ուղղելու դեմ 100 տոկոսանոց դաշտունություն չի կարող լինել:

Տարբեր լրավամիջոցներ սկսեցին շրջանառել ավտոմեթենայի մեջ եղած դլակամների մասին՝ հիշատակելով իրավադասահմանը հաղորդումը, թե դեռևս կապ չեն տեսնում դրանց բովանդակության եւ հանցավոր արարի միջեւ։ «Ցիցերոն»-ի հոդվածագիրը տեղին դիմակում է արել՝ դարձ չէ նաև, թե «ուն են դաշտանում այդ դլակամները, հայսնի են, որ ավտոմեթենան վարորդինը չէ, դաշտանում է նրա ավագ քոջոր»։

«Բերլիներ կուրհեր» բովածային

թերթն առայժմ իմ կարդացած միակը աղյուսն է, որ հունիսի 9-ին այստեղ է ձեւակերպում «Թեեւ գերմանահային հարցանքնում են, սակայն որևէ հարցի դաշտական չի տվում: Բայց նշաններ կան, որ Դայոց ցեղասպանությունը կարող է արարի շարժափթ լինել», գրում է հոդվածագիրը՝ հիշատակելով ավտոմետնայի մեջ գտնված Թուրքիային հասցեագրված ղլականները: Սեկ հաստական, մեկ հարցական ձեւակերպմանը ընթերցողին նատուցված այդ նախադասությունը թերթին արիթ է տալիս ծավալուն անդրադարձող ներկայացնելու Օսմանյան կայսրության իրականացրած ոճիրը, դրա մեջ Գերմանիայի դերը, Թուրքիայի ուրացումը, Բունդեսբարգի 2016-ի հունիսի 2-ի «ցեղասպանություն» եզրույթն ամքարդող բանաձեկից հետո Թուրքիայի բողոքը...«Գոռջ կամենում էր նշավակել, դատապարտել Թուրքիային ցեղասպանությունն ուրանալու համար» կասկած արտահայտող ենթավերնագիրը թերթի հոդվածագիրը «լրացնում է» արդեն հայնի դարձած փաստով՝ «Ցեղասպանության դատարով թեոլինում արդեն մահափորձ եղել է: Գերմանիայում 60 հազար հայ է աղբում, թեոլինում մտավորախետ 2000-

ը, իսկ նրանց թիւսոնյա համայնքու այդտեղ 1923-ին է հիմնադրվել: 1921-ի մարտի 15-ին **Սողոմոն Թժիկրյանը** Դարենբերգիացում բոլորի աչի առաջ վրեժ լուծեց Թալեաթ փառայից Պատահականություն է, որ 101 տարի հետո վրեժինը դրության վայրին մերձակա

Բրայթը ապիլացում է նի գերմանահայ ավտոմեենայով գրիծողություն իրականացնում, որի մեթենայի մեջ Թուրքիայու ուղղված ոլլակա կա»: «Բեռլիներ կուրիեր» իր հարցը հիմնավորում է Ցոյց օրը ոսիկանության տարածած հաղորդագրության մեջ առկա կասկածով՝ «Աշամներ կան, որ Եմբարյալ հոգեմասվոր խանգարում ունեցողի գրիծողությունները կարող են դիտավորյալ բնույթ ունենալ»: Այնուամենայնիվ նախարարությունը բոլոր ուղղություններով շարունակվում է»: «Բեռլիներ կուրիերի» հաղորդածը, թե Գրիշ ազգանունը Հ-ի փոխարեն V-ով է սկսվում, Բեռլինի դատախազությունը, ի դատասիսան մեր հունիսի 15-ի հարցման՝ չհաստատեց Վերակրնելով արդեն ուղանառվողը Բեռլինի Մերին գործերի սենատոր Իրիս Շիրանգերը հունիսի 9-ին հաղորդել էր որ «Դանգանանալից ստուգվել են կասկածյալի բջջային հեռախոսը, հանձնակարգիչը»: Դատախազությունից էլ մեծ նույնը հաստատիցին՝ հորդուելով սպասել դրանց Վերծանմանը, ինչը երկարաժեք գրիծողություն է:

Բեռլինի դատախազությունից մեր հարցմանը սկզբ հսակ դատախան «մեղադրյալ ծնվել է Հայաստանում, ունի ինչուն ԳԴՀ, այնուև էլ ՀՀ բարագիություն»: Մեղմ ասած՝ աշօրինակ է որ Վերջին հարցի հսակ դատախանը դեռևս չեմ սացել ՀՀ ԱԳՆ-ից, Բեռլինում ՀՀ դեսպանությունից, որոնց գրավոր հարցում եմ ուղղել: Ձեռագիր դլակաների մասին մեր հարցին ի դատախան դատախազությունից մեկնաբանեցին, թե բանի որ դրամ առեւելով կապ չունեն հանցագործության հետ, դրանց ձեւակերպությունների մասին մեզ չեմ ծանուցում, բայց ընդհանուր առնանձ կարելի է ասել, որ մեղադրյալ հավանաբար նկատ ունի «այսուել կոչված» ԼՂ հականաբառությունը: Դատախազության դատախանից չի հսակեցվում՝ մեղադրյալը մասնագիտություն, աշխատանք ունեն: Տնային խուզարկության բացահայտման նասով Վերահաստափում է, թե հայտնաբերվել են ծանր հոգեկան հիվանդության մասին վկայող դեղամիջոցներ եւ փաստաթոթեր: Արդյո՞ք իրականու նա հիվանդ է, կամ որքանո՞ւ է դա ազդել հանցագործության կատաման վրա, դեռևս դարձ չէ, հայտնի կրտսենա հետամնության ընթացքում, իդատախան մեր հարցման դրազարանցին Բեռլինի դատախազությունից:

Մենք հետեւողական եմ լինելու այս դատանության բացահայտմանը:

Եկավ, Տեսավ,
Վայելեց ու ...

Թաղավիշտիայի արդեն նախկին նախագահ Տաթևիկ Ռեւազյանի հրաժարականի մասով տարբեր վարկանձներ են բննարկվում։ Ըստ նամուլի հրապարակումների, նա իշխող բաղադրական թիմի՝ «Թաղավաշտիական դայընագիր» կուսակցության բաղադրականության ու ընդունածիր գործիչների նկատմամբ ուսիկանության կիրառած քանի գործողությունների հետ է անհամաձայն եղել։ Մեկ այլ Վարկածով՝ Ռեւազյանն առաջիկայում դաշտում կանցնի, այսուս կոչված, «ազգային» ավիափոխադրող ընկերությունում՝ «Եր Ազնա»-ում։

Հարց կառաջանա,թե «ազգայինն» ինչո՞ւ են չակարտներում գրում, չէ՞ որ ըստ կառավարության այն ազգային ավիափոխադրողների, ինչի մասին հրամակների հրամակներում նշեած Ուժավայրանն է գրել: Պատասխանն առավել բարեկարգ է՝ քանի ավիափոխադրողի՝ Հայաստանին ու հայերին վերաբերող անվանուման, ընկերության որեւէ այլ բան հայկական չէ. ոչ ՏԱՐԵԾԵՆԵՐՆ են հայեր, ոչ լեզուն է հայերներ եւ ոչ... Թեեւ Ուժավայրը «Եր Արևայի» ստեղծումն ու հայկական օդային ուղիներն արաբներին տրամադրելը դատավական մեծ իրադարձություն է համարում, բայց ազգային ավիաուղին օսարին հանձնելը բնակչության հերթերում է:

Եղմոն Սարուլյան ասած «սիրունիկ աղջիկը» հրաժեշտ սիրունիկ եթևս էր հրադարակել, որտեղ կենացային տրամադրությամբ օդային ուղիների անվտանգության, ոլորտի բարեփոխումների մասին էր խոսում: Զավեցն այն է, որ դրանի ոչ տեսել են, ոչ լսել:

Եվրոպաներում կրթություն սասցած Ունիացանք, որ, իսկապես, թվով էր, ոլորտը զարգացնելու է ձեռք բերած գիտելիների, հմտությունների ու եվրոպական ծանոթությունների հասվին, բացի «Վլյաժներն» ու լաւտոնավարնան ընթացքում «Երկու Երախա» ունենալը (Աստված տահի նրանց) որեւէ այլ ձեռքբերում չի ունեցել: Ի դեմ, մանակահասակերեխային գիրկն առած միջոցառումների գնալը վաղուց արդեն կիրաված ու ոչ այդքան ընդունելի PR տեխնոլոգիա է, հետեւաբար տիկին «բազմազբաղ» նախակին նախագահին այդ տեսարանից հրաժարվելու խորհուրդ եմ տակի:

Մեջման մեկ տարվա ընթացքում՝ 2018-2019-ին, նա շրջագայել է 11 երկի 13 բաղադրու, ինչի համար դեթրուզեից ժուր 18 մլն դրամ է տրամադրվել, ավելի բար 12 մլն դրամն ավիատոնմետրի, ավելի բար 5.5 մլն դրամ՝ օրադարձիկի ու գիւտեավարձի համար: «Ես սիրում եմ ճանապարհորդել, եթե կոնկրետ արդյունքներ կարած բերեմ», - նմանօրինակ հաշվարկներին ի դատապախան՝ ասում էր Ռեյազանը: Փաստ այն է, որ նրա «Վլյաժները» քաղաքիացիայի ոլորտին ոչինչ էլ չեն բերել՝ ոչ նոր ուղիների ու մինչեւ այժմ չեղած չերթների բացման, ոչ էլ նաև այս ներդրումների ականատեսն ենք եղել: Երկարավագի «Սիրուն աղջիկը», որ նախընթել է իր երկու զավակներին դրտում՝ Դանիայում ունենալու (մտածելով նրանց բաղադրահության նասին) ու անգամ հայերենին նորմալ չէր միշտաբ- տում, Եվրոպայից Հայաստան, փասորնեն, «հորաման» եւ եկեղեց հայութեավելիս:

Երեւա-
ի «Թէ-
է ե ա ն
ե դ ր ո -
ին» մէջ
1 յունիսի
թէկոյեան
եղի ունե-
ալ յաս-
նը: Պէյ-
լ լրագրող
ոց երկու
ներով, fr-
հայ-frsw-
ցեան ու
ոհիսիս-ա-
զիքնաւար

Նախաձեռնութեամբ «Կամֆ»-ի նշանակալից դասախոսութիւն frsaկան եւ հայ-frsaկան հարզերու մասին

ինյու ու Եւրոպայի զանազան տարածներուն ապրող «frswgawծ հայերու», ասորիմերու, «ասորացած հայերու», զազաներու, գլուխացներու եւ անոնց մէջ ձուլուած, նաեւ դէրի հայութիւն Վերադարձող հազարաւոր հայերու ողիսականը ներկայացնեցաւ կարճաւու տեսաերկներու եւ երածութեան ընկերակցութեամբ: Ներկայիս աւելի բան մէկ միշտին նաւրական ֆիւրերու մեծագոյն մասը հայերն ու Հայաստանը կը համարէ իր դաշնակիցները ընդիւն Թուրքիից եւ տարածաշրջանի ցեղալցաւ ու կօնամոլ միևնույն ոյժերու: Յիշութեցաւ նաեւ, որ արցախեան 44-օրեայ լամբերազմի օրերուն, Յիշախս-արեւելեան Սուրենի հեմմանուր նարգի ուղարկաւորներ նաև

Թուրքիայէն եւ Սուրբայէն «հսլաճակած ղետութեան» վարձկաններուն դէմք Ազրտյան եւ Արցախ ուղարկած մասին, որոնի ատենին փոխանցուեցած Արցախի եւ Հայաստանի դատկան ժամանակներուն, օրուան դասախոսին կողմէ...:

«Կամք» կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած դասախոսութեան Երկրորդ մասը հարց-դատասախաններու յամկացուած էր։ Համօ Մուկոֆեանը frswական շրջանակներու հետին ունեցած կաղերուն ընորհի կուտակած իր տուեալներու մատուցմամբ բաւականին լոյս սփեց խոռվայրյա Սիցին եւ Սերձաւոր Արեւելիի մէջ տեղի ունեցած ուսանուանական գործուն

ՍՈՒՐԵՆ Թ.
ԱՐԳԱՅԱՆ

m̄rnΦtunr

Աշխարհում ընթացող իրադարձությունները վկայում են, որ աստիճանաբար սկսել է ձեւավորվել նոր աշխարհակարգ: Իսկ այդպիսի՝ համաժողորակային գործընթացներից ոչ մի ժողովուրդ չի կարող անմասն մնալ: Մնում է, որ մենք ենք կարողանանք խելացի լինել, ինչ փլատակների տակ չմնալու եւ նոր կառուցում մեր արժանադրափառ տեղունակությունը ու նրանից դասեր բարելու կարողությունը (որին, ապագի, խիս կասկածում են): Հաւաքաղես անհրաժեշտ է լավ դասկերացնել, թե անզիստուրն այս անգամ ինչ տեղ են նախատեսել հայերի համար եւ ինչորի սի դեր Վսահել մեր հանդեմ գլխավոր դերակատար հրեաներին: Քանի որ, Ծամիրամից սկսած մինչեւ Հայոց եղեռն, նրանք մեր դամանության անկյունադաշտային գրեթե բոլոր կեռանմներում միշտ հայտնվել եւ խիս բացասական դերակատարություն են ունեցել:

Կերպու Հայաստան ժամանած ՈԴ արտօնութեախարա Լավորվն ասաց, թե Յիշելի արյան մեջ է հրեայի գեն կա: Այդ- դիսի վարկած խկառիչն կա: Նշանայր որդես ծառայողութիւն աշխատում էր մեծահարուս հրեայի սանը եւ հենց այդ սանն է նրա ճանայր հիյացել ու այդ հրեա սանտերն է աղբուտավ- ճար սկզել Յիշելի մորը: Եթե հի- շում եթ, նույնասիր դատմու- թյան էլ կա Սաալին ու նրա ճա- մասին, որն աշխատում էր Թիֆ- լիսի կոհելի խոռոր ֆարրիկայի մեջ Աղելլանովի մոտ եւ, որ Սաալինը հայրական ծագումով հայ է:

Հիմերի հրեա լինելու մասին խոսակցություններ կային նաև նացիսների ժամանակ: Վերջերս հետազոտող-դատամարան Սաբը հայտարարեց, որ ավստրիական արխիվներում աղացուցվել է գտել, որն ունի նախկինում միտունավոր քաղցկել են ավստրիացի դատամարան Նիկոլաոս ֆոն Պրետառովիչի կողմէց:

Վաղորոց շրջանառվում է նաեւ այս տեսակետը, որ 1917թ. բոլցելի կյան հեղափոխությունն էլ է ճասոնների ձեռքի գործը, սակայն այդ անգամ Օրանց ծրագիրը չի հաջողվել իրագործել, բանի որ խորհրդային Միության դեկավար է դարձել Սալինի ճնան հզոր անձնավորությունը: Դեռ Օրանց Երկրորդ աշխարհամարտն են կազմակերպել՝ քաջ գիտակցելով, որ հենց համաշխարհյան դաշտավազմներն են միակ վազեան այլ առաջնորդությունները, որուն պահանջվում է այլ առաջնորդությունների համար: Այս պահանջման մեջ առաջնորդությունը կազմակերպությունը է և այլ առաջնորդությունները կազմակերպությունների մեջ:

սարբերակը իրենց ղատնական հայրենիքում իրենց ղետությունը ստեղծելու համար: Դետարքական է, որ Սայիմն այդ անգամ համաձայնել է, որ հւայել ղետություն ստեղծվի: Այսօր արդեն նրանց նորատակը հւայելի սահմաններն ընդլայնելը է, որը համար են շարունակում նոր համաշխարհային ղատեազմ երակի:

Խորբային վերլուծովելով այս ամենը, սաացվում է, որ հիրայել դետության ստեղծման եւ արածների ընդլայնման համար ամենամեծ գորհաբերողը եղել է հայ ժողովուրդը։ Ուստի հիմա էլ որոշակելու դրա ամեն գույզապարել եւ հարկավոր է ինչ-որ ուժով դժողի հասկածներին ոտքի հանել ու հեղափոխություն անել։ Այսինքն, դեռ չէ հրականությունից կտրվել, այլ հարկավոր է հասնել այն բանին, որ սոցիա-

ՄԵՐ ՏԵՂՔ ՃԵԱՎԵՐՎՈՒՆ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐՁՈՒՄ

լական լարվածություն եւ հեղափոխության հանրային դահանջ առաջանա: Կարծում են, որ բարյավական կյամինը եւ բիզնեսի կառավարման ոլորտում դեկավաները քավականին փորձ ունեն եւ որոշակի ինտելեկտուալ ունակություններ, որոնք կարենու նախապայման են հեղափոխություն դեկավարելու համար: Դարձակն է դարձամես հիմքել եւ գիտակցել, որ ասեմ Սովորակի աղյուսաճրության կամ Ֆրանսիական հեղափոխության ժամանակ ոչ ԱՄՆ-ի դետեկտորն էր օգնում, ոչ էլ Սորոսի հիմնադրամի գրած գրեթե կային: Թե չէ տողավորություն է ստեղծվում, թե -ի, -ի կամ մի բանի չհնովանիկներ իրենց սեփերի-սեփին հաճոյանալու համար որոշել են ամերիկացիների մերորդներով Դայաստանում փոքրիկ հաղթական հեղափոխություն կազմակերպել: Դանենայն դեպքու ուսական լրատվաճիշցների կողմից ցուցերի լուսաբանումն ու ամենորյա թոփ-ցոռուները դրա ճամփն են վկայում:

Ի սկ արդյո՞ւ ամզլոսաբները
կիանաձայնեն զիշել իրենց
ծնած ռեժիմը եւ իրենց զրկվել
տանյակ տարհների ընթացքում
բուծած գործակալական ցան-
ցից: Իհարկե ոչ: Եթեւարա
կանեն աճեն ինչ, որդեսզի
կանխեն ռեժիմի տաղալումը:
Ասպահ մի արացե, բայց դր
համար նրան կարող են դիմել ո-
րեւէ բայի, ասենք զինված բա-
խումներ, բիոլաբորատորիանե-
րից կամացավոր հյութերի արտա-
հնութ կամ մեկ այլ ստորություն:
Իսկ դրա համար չափազանց

կարեն է զգոն լինել եւ չօրվել այդդիսի դրովկացիաներին, իսկ դրանց կատարման դեմքում անստատի դաժան հարված հասցնել: Օրինակ, եթե վաղը Արեւանուտիքի որեւէ դեսպանի հրահանգով Երեւանում սկսեն կրակել եւ մեղքը բարդել ընդդիմության վրա, աղա մեր դատախան բայլը դեմք է Վճռական լինի եւ որդես առաջին բայլ՝ «Էհասար» գրանտակերենի շատ արագ վնասազերծումը: Յարկաւոր է հրամես գիտակցել դրանց ստորովյունն ու բարդականության ի սկան բացակայությունը, եւ հասկանալի կդառնա, թե ինչ դժվար խնդիր է (հիշանության խլումը Թուրք-անգլոսախնական դաշինքից) լուծվում այսօր Յայաւանում:

Հայտն է այլևս, որ իշխանությունից զրկվելը Վարչախմբի համար կյանքի ու ճական հարց է, իսկ այդ դեղորում նշանակում

ինչպես աւրեթվենք մյուս ազգերից ու լեռնալեռներից: Համաձայն եմ, որ ժողովուրդը սահմանադրությունը ունի ապահովագրություն և կատարելու հիմքանությունը եւ հիմքանական համակարգը փոխելու միտումով, այստեղ կասկած չի էլ կարող լինել: Բայց հետաքրքրական այն է, որ մեզ մոտ, որը շատ եղակի է իր էռլյամբ ստախոս, խարերա, շահամոլ հիմքանությունների դեմ իրենց բողոքի ձայնն են բարձրացնում իրենց էռլյամբ ներկայիս հիմքանություններին գրեթե ոչչոչով չի հաջող նախկին հիմքանությունների ներկայացնություններն իրենց աւատեսակ կուսակցություններով հավաքելով ժողովրդի որոշակի բազմություն:

Որ այսօրվա կարչախումբը դիմի հեռանա, դա անվիճելի է, բայց դա չղետ արվի հների գալու դայնանով։ Մենք չղետ է թույլ տանի, որ Երկի զարդ կարկարեկած խճապորումների միջեւ մենք ճյուսի ծեռից խւելու գործընթաց տեղի ունենա։ Իսկ ինչպես անել, որ արդեն վարկաբեկված նախկիններն ուներկաները, ընդմիւս Դայաստանում իշխանական աստիճաններից հեռու մնան. բարդ հարց է, բայց դետ է ելք գտնել, հակառակ դեմքում Երկի կործանումը անխուսափելի է։ Չանի որ մի դարձ ճշնարսություն գոյություն ունի՝ ովքեր հարստության տր են դարձել բալանելով, ննան ճարդիկ միշտ էլ թքած են ունեցել թե ազգի եւ թե դեսության Վրա, ինչ ունեն մասձելու, երբ սարքեր Երկրներում վիլլաներ ունեն, կղզիներ են գնում։ Դրանք չունեն ոչ ազգություն, ոչ հայրենիք։ Այսիմբն, բամի դեռ չունեն ազգի նվիրյալներից եւ իմաստում ճարդկանցից կազմակերպված այդ ուժը, ուրեմն միշտ էլ տվյալ իշխանությանը փոխարիժելու են գալու նախկինները, իսկ հետո այդ նախկիններին էլ՝ իրենց նախկինները։ Իսկ բանի որ նախկիններն են դայխառում, ուրեմն նրանք էլ դիմի զան, եւ բանական մարդու հանար այստեղ որեւէ անհասկանալի բան չի կարող լինել։ Ավելին, այս դեմքում բողոքելու իրավունք էլ չունեֆ։ Այդուն եթե շարունակվի, հավերժ կմնանք նախկինում, որովհետեւ մեր ուղեղներն են նախկին։ Դարկապոր է հասկանալ վեցօադես, որ եթե Ազգ ասվածն է մեզ հոգեհարազատ, ուրեմն հենց այդ Ազգի խելացիներով անենանվիրյալին էլ դիմի թերվի իշխանության եւ, վասան, արեւը կառաջի ու կշերտանին նաև աշխարհ։

90130

Բախտիար Շովակիմյան

Երեկ Լեւոն Եւ Լուսիկ Յովակիմյանները
մեր թերթին խոր վըսով տեղեկացրեցին ի-
րենց սիրելի հայրիկի՝ **ԲԱԽՏԻՐՈՎ ՄԱՐ-**
ԶՈՒՄԻ ՅՈՎԱԿԻԿԻ ՀՅՈՒՄԻ բանիք:

Խճբագրությունն խորապես վետակցում է նրանց: Բախսիար Հովկակինյանը հայ թատրոնի եւ թատերագիտության դատավոր թան ապրող լավագույն մասնագետն էր անկասկած: Երկար տարիների անխոնջ դրամումների արդյունքում բազմաթիվ գրեր է հեղինակել նա, մենագրություններ, հոդվածներ: Այդ բնագավառում «Քայլող հանրագիտարան» էր նա: Մեզ հաճար մեծ դաշիվ էր, որ նույնիսկ առաջացած տարինում շարունակում էր աշ-հոդվածները, ընդհանրապես ձեռագիր,

ԷԼԵԿՏՐԱԿԱ ՄԱԼԻԱՍՅԱՆ

Louis Brueghel

Եր ճարդը հեռանում է կյանքից, հիշողության մեջ հաշնում են նրա հետ սփյան ամենավառ դահերը: **Ռաֆայել Սորբանցյանի** դարագյում «ամենավառ» բարը կիրառելի չէ: Թերեւս նա այն անձանցից էր, ում կյանքը գրված էր բացառապես վառ գոյսերով և բաղկացած միայն վառ դահերից: Դա նրա կյանքի երեւացող նասն է: Աներեւույթի մասին դատելը հմլվար է: Ձևուր ու նա որդես իրական արվեստագետ երեխ ի ցուց չէր դնում այն, ինչ ևսարպես էր իր հրօման:

Միշտ զուսպ, էլեգանս այդ դերասանը աշրթելով էր մյուսներից (նոյնիսկ «գեղարկեսական արհեստանոցի» իր գործնակերներից շատերից): Զորանջանը բաղադր աշածությունը լցում էր առանձնահատուկ հրաղույրով, կարողանում էր վեր բարձրանալ աճբոյից եւ կենցաղի եռուցենից: Երբեք չի հասկացել անճաշակությունը եւ միջակությունը եւ մշամես հեզմանինը եւ հարցական հայացքն էր դիտում այս դեմքերը, որոնք երկորյակների նման նմանվում էին իրար՝ միանման ճակատի նազակինութեր, միանման աճեցված թարթիչներ եւ եղունգներ: «Միշտ այդ երիտասարդները չեն հասկանում, որ կորցնում են իրենց տեսքը, իրենց երթյունը, իրենց անհատականությունը, սարակուսում էր վարդեսը»: «Իսկ միգուցե նրանք այդ ամենը չունեն», մի անգամ նրա այս խոսքերին փորձեցի առարկել ես: Վրդովվեց: «Նման բան լինել չի կարող: Յուրաքանչյուր մարդ ծնվում է որդես անձնավորություն, որդես ինքնություն, անհատականություն: Միայն անկարող եմ հասկանալ, թե ինչո՞ւ են մարդիկ սղանում իրենց մեջ իրենց»:

Ուսպայել Որթանցամի հետ առաջին «հանդիդումը» տեղի ունեցավ Սոչիում, երբ մեծ էկրանին ցուցադրվում էր Լեռնիդ Գայրայի «Ալամանը ձեռվը», որտեղ դերասանը խաղում էր ռեսորնանի այցելուի էրդիգողիկ դերը: Ինչողևս ընդունված է, դերասանին տեսնելով՝ ամառային կինոդասիլիճի բոլոր հայ հանդսատեսները միահամուռ վեր կացան տեղի եւ սկսեցին ծափահարել: Մենք երեխաներս, չէինք հասկանում, թե ինչ էր կատարվել. հետո արդեն մեծահասակները բացարտեցին, որ նա մեր հայ դերասանն էր, որն աչի էր ընկել իր վարդեռությամբ՝ թեկուզել երկրորդական դերում Մեծահասակները չէին բացնում իրենց հղարժությունը: Մենք երեխաներս, ան-լուսորդեն ուրախանում էին:

Հայկական հեռուստաեռությունն ուներ հեռուստաթարոն, որտեղ ներկայացվում էին ոչ միայն հայ, այլև ուղև եւ արեմ-սահմանական դրանաւորգմերի դիմուները։ Այստեղ խիլոր Շոնկի «Սատանայի ջրաղացը» կատակերգության բժմադրության մեջ (Ուլքեն Դախսվերդյանի դիմունային աշխատամերը) Ջորանջանը փայլեց Սատանայի դերում։ Ենց այդ ժամանակ էլ նրան անվանեցին սատանաներից ամենահմայիչը, որի աշերում խաղում էին «սատանի ձերը», վարակի ծիծաղը ու այլուրնեն տարածվում էր ամենուր, իսկ հրապուրիչ ժմիշին էշերն էին դիմանում։ Դրանից հետո ալո նույն հ-

ԻԱԿ ՎԵՐՈՒԻՄ՝ ԾԱՓԱՅՑԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

որ էլեկտրական ապոհի միջոցով ճահա-
դասէի Եր դատավարութեալ իր կատարած
սղանության համար, գտնվելով ճահա-
դարսների խցում, ցանկանում է աղբել:
Նա դայնանազիր է կմնում Եւ իր սիրու-
լսակում է գիտությանը ...Կերպարի ուրոշ
ֆարս է տեղի ունենում, աղրում Եւ օնչում
է աշխարհը, որը ընկղութած է շահամո-
ւության մեջ:

Չըքանչաղամի կերտած կերպարները հանդիսաւեսին դահում էին ծիծաղի եւ լայց սահմանագծին, նա լարախաղացի նման դահում էր հավասարակշռությունը կատակերգության եւ դրամայի միջև։ Դրանի առաջին, ամենավազ «համդիդումներն» էին դերասանի հետ։ Հետո արդեն Երեամի Դրամատիկական բարոնում տոնները գնիւտ էին քորանցյանի, թե՛ դասական եւ թե՛ ժամանակակից խաղացանկում նորա խաղով իիանալու համար։ Դրամատուրգի ստեղծած կերպարները քորանցյանը համեմում էր իր կյանքի իմաստությամբ եւ բանականությամբ, անցկացնում էր իր միջով, դառնում էր դրանցից լուրախանցութիւնամիկը։

Դերասանը միշտ փորձում էր լավը տեսնել նույնիսկ առաջին հայացից ամենաքաղաքական, վանող և ժամանակակից հետում: «Անձեւից հետո ծածան կիսում կիսվի, խավարում անողայման կվայլի լուսի տողը, մռայլ օրվան կիաջորդի արեւուցը, ծիծաղը անողայման կվանի արցունվաճը, կյանի սել էզը կվոյսարինսի սոյիսակով...»,- ասում էր մենք՝ Երեւանի գեղարվեսի հնահուսություններին, փորձերի ընդմիջումների ժամանակ «Առագաստ» սրճարանում, որտեղ սիրում էին ժամանակ անցկացնել Երեւանի Դրամատիկական թատրոնի դերասանները: Մենք էլ էինք սիրում այսեղ լինել: Նեզ համարելով մեծ, դերասանական ընտանիքի մի մասը: Ցանկանում էին հնարակություն տա բան իմանալ դերասանների մասին, ուսիս էլ մասն հետ առանց հետ, սահմանում էաւ հետարքրական ու օգտակար գիտելիքներ: Ընդ որում, Ռաֆայել Զորբանջյանը այն դերասաններից էր, որը միշտ ազատ ժամանակ էր գտնում ուսանողների հետ և փակելու համար:

Գուցե իր լավատեսության փիլիսոփայությունն էր դեռասամին ուժ ու կորով աւլիս աւ դժվար իրավիճակներում: Գուցե կյանքի նկատմամբ այդ նույզումն երան առանձնացնում իր գործընկերության շատերից: Հավելու թռչող Երեւանի Դրամատիկական թատրոնի թատերախմբի ավագվարդի մասին լուրը ակնթարթե՞մ ուսարձակ այնպահուարևակը ուրիշ ուրիշ:

մենաւասն էր փոթորկել հանրությանը Այդ մասին չեն խոսում միայն ամենաալարկութերը: Այդ մասին խոսվում է դեմքներին որեղական դիմակ հազար ախ ու վախով: Դեռասանի հետ հարցարկույցի ժամանակ ես նրան հարցեցի այս օրվա մասին: Թվում էր, սկսվելու է վայսու համեմված երկարութիգ ողբը: Սակայն Զորանջյանը ժմտաց եւ դատախան նեց, «Դավատում ե՛ք, թե ոչ, այս ավիակա թարը օգնեց ինձ հասկանալ ին հերոսին» Օգլուզ բեյին՝ Պերճ Զեյթունցյանը «Սեծ լրություն» դիեսից: Զարդված ոսկով Զորանջյանը շարունակում էր խաղալ, սակայն երբ երկրորդ ոսկն էլ սկսեց իրեն չենթարկվել, նա ստիղոված եղավ նաև տել հաշճանդամի սայլակի վրա, որով էրեն եր դրւու գալիս: «Երբ սայլակ նստեցի, հասկացա, թե իհվանդրությամբ խեղակած մարդու մեջ որտեղից եր այդին ատել լրություն լրսավոր ու մարու ամեն բանը մկամաճք, մարդու՝ որը ոդիմելով Դամբել Վարուժանին՝ իրեն թույլ էր սկել առասանել հետեւյալը. «Դուք հանձար ե՞ք. Ախսու, որ հանձար ե՞ք...»:

«Դուք իանձար եք», - ուզում եմ ասել:

դեռասանին, սակայն ոչ թե անցյալով, այլ ներկայով, հնարավոր է նաեւ աղառնիվ: Դեռասան, որը փայլում էր թեժում եւ կինոյում, գիտեր ինչորս դահել բազմանարդ դափինները լարվածության եւ ոգեւորության մեջ: Դեռասան, որին սիրում էր հանդիսաւոր, որին վսահում էին ռեժիսորները, որը դեռասան էր ոչ միայն ներկայացման մեջ, այլև դրանից դուրս: Եվ բոլորովին ոչ այն դաշտառով, որ խաղում էր իրական կյանքում, այլ որովհետեւ կարողանում էր վեր բարձրանալ առօրյականությունից եւ ճանր-ճունը կենցաղային խնդիրներից: Գուցե այդ էր դաշտառը, որ նայելով դեռասանին, որ կարողանում էր ներկայանալ այդպիս ինքնաշխից եւ նրագեղ, դու սրբութեա հավատում ես, որ նրանք դեռասանները, երբեք չեն իիվանդանում, խնդիրներ չունեն, չեն զրադպում գործ կենցաղային ճանրութերով, վեր են դրանցից, ինչու... ասսվածներ:

Երբ ներկայացունքը ավարտվում է, հանդիսաւոր ծափահարում է դերասաններին, իսկ երբ նրանց վերջին հրաժեօնը են տալիս, այդժամ նոյնպես ծափահարում են ի նշան երախտագիտության ու գնահատանիթի: Մնում է չքողոնել, որ մարդիկ մոռացության մասնեն այն մարդկանց անունները, որոնք համելի առ համելի հավաքել եւ կերտել են մեր մշակույթը, այն կիսել են աշխարհի հետ, ազգ ներկայացրել են իր ողջ փայլով:

Յուրաքանչյուր մարդու վախճանով բաղադր կիրակ ինչ տիրում է: Դայսնի մարդկանց դեմքում այդ տիրությունը կրկնադաշտում է: Դժվար է տասկերացնել Երեւանը առանց Ռաֆայել Չոքանջյանի, որը բաղադր հանայնապատճերը լրացնում էր իր անկրկնելի արհիստիկ կերպարի վառ սպեկտրագոնով, որն իր կերտած հերոսի՝ զիտությանը իր սիրը նվիրած Լուիջիի ննան, մեզ նվիրեց իր անկրկնելի կերպարները, իր բարի եւ վառ հիւսաւկը, որը դարձամբ ուժի է շարունակի վառ ննայ:

Հայ թատրոնի Վերաբերյալ միջազգային գիտաժողովում

« 1876)» զեկուցմամբ: Իսկ Կիտորին Կաստելանը (Վենետիկի Կա Ֆուլկարի համալսարան) զեկուցում է կարդացել «Կոստանդնուպոլիսի իշլալական օղերայի Երեք Պատմություն 19-րդ դարի սկզբից (1828-1856). Դոնիիթեսքի փառան (1788-1856), Մետասաքիոյի (1698-1782) թագմանիշ Յովիանանես Երեմյանը եւ խմբավար Ան-օտին Սարհանին (1821-1873)» գեկուցմամբ:

Նշեմ նաեւ, որ ԱՄՆ-ում հրատարակվող «Դայագիտական ուսումնասիրություն-Օթի կենսորնի հանդեսի» վերջին համարում (2021, թիվ 1-15) Փարիզ 8 համալսարանի դասախոս Այշան Սյոննեզը հանդես է եկել «Ստրումներ 19-րդ դարի Ստանդրովի հայ քառերական նախագծերի ժառանգության մասին՝ օսմանականության և բորբոքականության հանդեմուրում» ամսութեան ըստամբուլական:

ԱՇԽԱՏԱ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Ավետիք հսահալյանն այն հազվագյուտ հայ հեղինակներից է, որին հավասար ուժով ու տաղանդով հաջողվել է գրել եւ չափածո, եւ արձակ ստեղծագործություններ, ընդ որում՝ հաճախ այդ երկուսի միջև սահմանները տարրալուծվել են, ինչպես «Լիիթ»-ում:

Իսահակյանի երեխիքը բնորու է եւս մի հասկություն, որ շատին են ընդգծել. swrþtr swarfniw նրա բացաձակապես swarftr գործեր են սրամն դառնում, հասկապես հուզում, երբ նոր խորեր են հայտնաբերում. Վերջիվերջո, նա մեր ամենաերկար աղրած ու ստեղծագործած բանաստեղծ-արձակագիրներից է: Իսահակյանը ոչ միայն ներդաշնակ էր ու դահանջված իր հայրենիքում՝ բոլոր ժամանակներում (ու, ինչու դակաս կարեւոր չէ, նա դեռ կենանության օրով արժանի փառ ու միջազգային հռչակ էր վայելում), այլև աղրելով արտասահմանում աշխատեց ներդաշնակ լինել նաև այդ միջավայրին, չղարփակվեց ինքն իր մեջ, չչարացավ, Սուսան չլեց նրան: Այդ աննկուն Ոգու արտահայտությունն էր նաեւ «Ուստա Կարո» վերը:

Վերի Երկրորդ, «համայնապարփակ» սարքերակն առաջինից սարբերվում է նրանով, որ գրվել է արդեն նոր դայման-ներում, եթ իրազործվեցին Հայոց ցեղասպանությունը, Արեւմյան Հայաստանի հայաթափումը, Նախիջեւանի ու Արցախի բռնակցումն Աղրբեջանին. թե՛ւ դրամ ուղղակիորեն չեն արտացոլվել վեղում, այնուամենայնիվ, շատ հարցադրություներ արդեն արված են այլ լուսի ներփ. այն, ինչ մի բանի տարի առաջ իրականություն էր, այսօր դատկերվում է որդես բաղը Երազ: Անհրաժեշտ է վերագնահատում՝ «ի տես բոլոր այն սնանկությանց, որոնք եղան մեծ դատերազմի ընթացքին, եւ հետ-դատերազմի ցըանում - սնանկություն դեռությունների, դեմոկրատիայի, սոցիալիզմի, կոմունիզմի հրամանների եւ այսն. »:

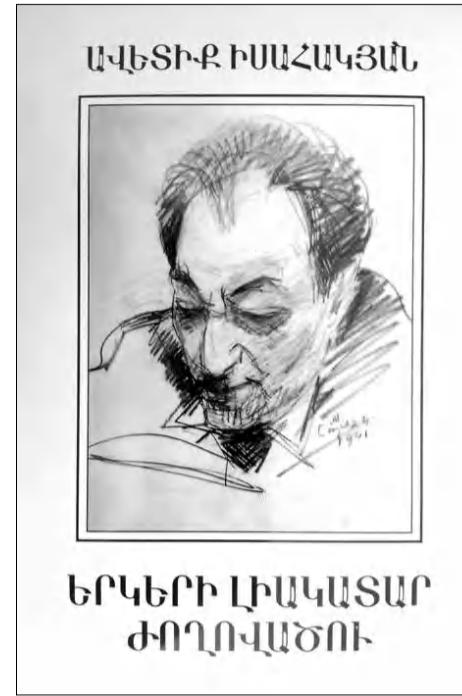
Կերի առաջին տարբերակի անվանաթերին գերմաներեն գրված է՝ ««ՈւստաԿարո»։ Երգիծական վեր հայ ժողովրդի կյանից»։ Ի սկզբանե ծրագրվելով որդես երգիծական վեր՝ «ՈւստաԿարոն» ասիհանաքար ստացավ ողբերգական երանգմեր, բանցի այրդիսին եր հրականությունը։ Միգուց այս հակասությունն էլ վերի անավար մնալու խորվային դաշտահներից եր։ Չայկական հարց գեղարվեստ-փիլիսոփայական վերահնաստավորմանը կոչված լայնակատվ երկը կարող է ավարտվել միայն այն օրը, երբ որ «կոլումի Չայկական հարցը» (հասկապահի բնորոշումն է)։

Վերի մի բանի գլուխներ տղագրվեցին սփյուռքահայ դարբերականներում, սակայն առանձին գրեով այն հրատարակելու ջանները միջոցների չգոյության դաշնառով ի դերեւ ելան: Այդուհանդեմ՝ Վարդեթը մինչեւ իր կյանքի վերջը շարունակվում է ածխատել Վերի վրա: Եվ ահա, վերմին ամբողջությամբ, բոլոր դահլյան-ված գլուխներով և դատարիկներով (հետագա հատորներում կգետեղվեն վերին առնչվող հատվածական բնագրերը եւ այլ նյութեր) տղագրվում է առաջին անգամ, լիակատար ժողովածուի կազմում, ինվանավորությամբ **Միհայել** եւ **Կարեն** Վարդապետների:

Վեմի երկրորդ աշխարհական պատճենը է:

ՆՎԵՐ ՂԱՐԵՄՆԵՒՆ՝ ՏՄԻՒՐԻ ԽԵՆԱԳԻԾ

Ավելիք համակյան «Ուստի Կար եւ Օրբէ Հարութ» վեպի
նոր հրատարակությունը

ՆԵՐ, ՆԵՐԿԱԾՆԱԿՎԵԼ է Ասծու հետ, ապա
նրա ընկերը, բայց եւ անհիղող (հակա-
դասկերը՝ Դարութը, Ասծու հետ խոռ
է. «համզված էր նրա չարության վրա և
նրա շինած աշխարհի անկատարությա-
վրա»: Ուստան Ասծո եւ մարդկությա-
նեց տեսնում է քարին, Դարութը՝ գազա-
նությունը: Դերսների բանավեճերը աւ-
բողջական չեն լինի, եթե չննարկվեին
հեղինակին հոլոր ասվածաբանա-
կան, աշխարհածանաչողական հա-
ցեր. «...ինչո՞ւ Ասսված մեր աչի առօտ
չի դաստի չարին, սպանողին. կամ օրթ
չի կարող չար ջնջել, կնօանակե ամ-
նակարող չէ, օրթ կարող է ու չի ան-
կնօանակե՝ չար է...»: Այս խոսակցու-
թյունն, անուուց, հայկական ջարդերի
ազդեցությամբ է, դրա մասին եւ իսա-
հակյանն է գրու. «Ծիրակի գյուղակա-
ժողովրդի ուղղափառ հավասին դեռ
ամենակարող Ասսվածը նվազ չհարկա-
ծեցին հայկական ահավոր ջարդերը
նյութված Սովորան Դամիդից եւ կատա-
ռած թուուր ժողովրդի ձեռքում...»:

Կեղուս առկա են հայերի փոխօգնության գաղափարը («իմ տուն - բուլղար իմ տակը - բուլղար է»), ժողովրդավարության ոգին («ամուս զյուղացիները իրեն բնական խելովու ընդունակ են հասկանալու շահ գաղափարներ, որոնք իրեն քմիայն նշավորականներին են սեփական»): Դարձ ճշմարտությունն ասպիրատորների բերանով. «Գեղոց Զավուու իրացան ավելի կուրե ու կղամա տե, ան խահանան իր մաւսոց ու մասնաւուի, ան գուսան իր սազ, ան գետեն իր հարս: Են կասե, որ զենի կպիրեւ ազգենի, զենի: Են կասե, որ մեկ չախմար իրացան ավելի բարեկամ-դաւատան հայու ազգին, ան խաչաղաց ֆրանցիական կայունության առաջնորդ»:

ու իսկզի հայու ազգին»:
Գրիմ մեկ այլ խորինաս կրահում է
կա. Եթք տարբեր հայեր հավաված խո-
սում են թուրքերի մասին՝ ամենալող-
արտահայտություններով, ու բոլորը իր-
են համաձայնում են, սա մի ոչ դասա-
հական դիտարկում է, թերեւս առաջի-
անգամ մեզանում, որ հայ ժողովությունը
համախմբողը, միացնողը դաշնում
թուրքի դես բարբարու, ոչնչի դեմ չկան-
ող թշնամի ունենալը: Ինչդես էլ դո-
ւանական ճակատաօրի էկու սահման:

Գրեթե բոլոր դասի գործող անձին դրա կան են, լավը՝ արհեստավորը, հովիվը հիգիենականը, կրասակցական բարոյի չը, վարժապետը, ու բոլորը մատուց են հայ ազգի նախին: Կերում այսօր մեզ շաղականող սեր եւ համերաշխություն կա նահակյանը գրել է այնուեւ, ինչողեւ կուրօքեր, որ լինի: «*հայի stirը հայը դիշի ընի»:* Եր իսկ և «*Օսմերութիւնի»* նախին այ-

Ված բառերով՝ նա փորձեց ստիդել «մի Առ ժղովուրդ, մի Առ հայրենիք»: Խսահականական Դայաստանում չկա եւ սեղայնություն, բոլորի մասին լավ է խսպում, նույնիսկ եթք ստանդրուցի հայերին մեկը բննադատում է սուս խոսելու, կեղծավորությամբ իրենց գոլիսը դահելու համար, իսկույն նրանց վիճակը հասկացողներ եւ արդարացնողներ են լինում:

Վեմի հերոսները համակված են հայկական հեթիքաբներին հատուկ արդարության զգացումով։ Պատահական չէ, որ վեմի կրտսեր հերոս Օրբե Շարութը բռնդում է աշխարհի անարդարությունից, «դակասապղործքյունից»՝ ցավ ու աղտատությունից, բուրբերից ու դասերազնից, ծերությունից ու մահից, ինչպես Փոքր Սիերը, եւ նախընճորում դաստիարակել գեղեցիկ երազների աշխարհում։ Սա հայ գրականության համար բոլորովին նոր, նախադեմ ջունեցող վետ է, հայկական կյանքի արբեր կողմները ներկայացնող մի հանրագիտարան։ Որդես կերպար՝ Ուստ Կարոն միանձամից մի ժամի գրական արխետիկներ է իր մեջ համատեղում՝ տիֆուսի, թափառական ասդես եւ իմաստուն, ինչն, անօուտ, նօանակալի նորարարություն է։

Կերպարային կառուցվածքով վեղը
բոլորովին սարբե է **Զարենցի** «Երկիր
Նախրիից», բացի այդ, եթե առաջինը լի
է բարությամբ, առաջ երկրորդն անհնա
ծաղրում է, վերջիվերջո՞ դրա հեղինակը
բոլըեւիզմով խիս սարված երիտասարդ
բանաստեղծն էր: Ամուսնու, կան նաեւ
համահունչ մտեր, ինչտես այս մեկը: «-
Կարեյի է՝ այս բոլոր՝ ամրող սիեցերը
զարանցանի է, երազ է, եւ մենի երազում
ենի, կարեյի է՝ մենի էլ չկամ: Բան չեմ
հասկանում, բայց մենի կամ, ես կամ,
դու կաս, ասեղեր կամ...» («Ուսա Կա-
րու եւ Օրեւ Դարութ»): Տերյանի մոտ բնա-
րական հերոսն է անէացո՞ «Ես էլ որու-
եմ ես չըկամ» եւ հայրենիից՝ «ցնորժ
Նախրի», Զարենցի մոտ Նախրին «դար-
նում է աներեւութ, ցնորս է, որդես
ծովս, կամ ցնորտ», «եւ կա, եւ չկա»: Ար-
թուր Շողենիհանուերի մոտ երաժշտություն
լսելիս էր ննան միշտ ծագում, որ իր եւ բո-
լոր ճարդկանց կյանքն ինչ-որ հավերժա-
կան ոգու երազներն են, իսկ մահն արք-
նացում է: Վերջիվերջո, նրա ուսմունից
հիմնարար գաղափարներից էր այն, որ
օջական աշխարհը գրյություն ունի սուկ
որբես տաւուերապում:

Վերի էցերում անդակաս է Եւ իսահա-
լանական իրավուր

«-Կըսեն թէ՝ Յաղղոնները ոռւսի թագավորի բուրդը լավըմ գգեր են. տաղաֆաղի վրա տալով՝ թագավորի զորքը «վայ մերիկ» կանչելով կիհախնի. էղի ինչ աժդահա մարդիկ են եղեր յաղղոններո...»

-Ազատ է դրեւ Էդոնց մեր հայի դիմ
առնելու համար... ըղա՞, Եջմիածնի դու-
ռը կլուրեն, Լուսավորչա աջն ու խաչը
տանելու, մեր ժամերու, մեր ուսումնա-
րաններու մյուզքը կառնեն, հիմի թո՛ն մե-
կին հազար տան, Լուսավորչու անեօֆը
որմեա... »:

իսկ սա թերեւ հենց Խասհակյանի վի-
լիսովայությունն է. «Զավուց զան, ասել է
Ուստան, տեսա որ շամ աղողող չէ շամ
բան զիցողը, հաղա շամ ման եկողը.
աշխարհն որ կա, աս ու լիս է, տես ու ուսե.
զլովսդ առ ու զնա, ամեն մարդու հետ
խոսի բռնկիր, թե իմաստում հետ չդաշ-
նաս, ել ինձ բարեւ մի՛ տուր»: Դաղա փիլի-
ստիքայական այս միտքը, այնան հաճա-
հունչ Սարոյանին. «...իսկի հավաս չի
զա, թե ոիշի մեռնեմ: Գիտես թե մահը իմ-
այ համար չէ. ընկերներ կմեռնին, ինձնից
զահելները կմեռնին, բայց ես
իմձի մերները տեր կտի ոմէն»:

 Իսահակյանի փիլիսոփա-
յությունը, Արան հատուկ ժո-
ղովրդական լեզուն, դրսելորված է ամե-
նուր. Օրինակ, Երբ Ուստան ծանոր տարեց
կնոջը հարցնում է ծերության եւ մահվան
մասին, կինը դատապահնում է. «Կարո-
ջան, դարտակ բան կխոսիս. օրթե կմիկ
առնիս, Երեխս ունենաս, էղոյես ժխուր
մտեր չես մտեր. Եթզի հետ եմ, ինձի նայե -
կնիկ առ, աշխարֆ խառնվի, դորսդ կա-
դե աշխարհի դորսի հետ. ի՞նչ ուրիշի դռ-
ները աչ ման ածելով՝ or կմքնեցնիս.
աշխարֆ մտի. աշխարֆ»:

Դեռ Ճեմարանական տարիներին հասակյանը գրում էր Ծողենհասուերի փիլիսոփայության մասին. «Նա, որդես ուսմիտիս փիլիսոփա, սաստիկ (մի խնդիր մասին կողմերից) դրւ եկավ... Ես, իհաւելե, սաստիկ ուսմիտիս եմ եւ ցերմ դաշտանը այդ ուղղությանը, այդուս է դահանջում իմ հոգին»: Իսկ Լայզերի համալսարանում սովորելու տարիներին (1893-1895 թթ.) հասհակյանն ուսումնասիրել է Ծողենհասուերի, Նիգետի գործեր եւ էամես կրել Արանց ազդեցությունը (իր իսկ բառերով՝ ժամանակին եղել է «Տուսոյական-Նիգետական»): Նիգետական գերմանացի որոշ զաղակարներ է արտահայտում նաև Ուստան. «Ես՝ ո՞ւր, արեւսը ո՞ւր: Ես ուրիշ բանի համար էի ծնվել, ուրիշ, ուրիշ բանի համար... Մեզու մեծ փոթորամի կար, գիտեի, որ այս մեծ մարդ կրնամ դառնա, աշխարք մատիս վրա կրնամ առնի: Ես աշխարի մեջ մարդ մեծ եղնելու է կամ իսկի գալու չէ: Պատիկ մարդը կամ եղած, կամ չեղած - ուսնասկի փոփչ: Զար էլ որ կեղնիս, գլուխ կոնրող բա՛ր եղիր»: Սակայն Վելում գտնում ենք նաև բուն հայկական, ավանդույթների հետ առնչվող մասեր, որոնցում ասես ներին վեճ կա Նիգետի հետ. «...սիրունությունը եղանակություն է. Կմիկ առնելուս սիրունն առել, թե որսով էլ սիրուն եղավ, էն էլ ձեր բախտը»: Սինչ Նիգետի

մոտ գեղեցիկի կառը մեծ երջան-
կության հետ կարծեցյալ է, ըստ
նրա՝ «Դա մոլորդություն է»:

Վերի Վերջում հայսնվող ճար-
աւարախեզը եւս ըոդենհառւերյան
մժեր է զարգացնում, երբեմն ա-
նուղակիորեն բանավիճում գեր-
մանացի մեծ փիլիսոփայի հետ,
նա նաև արտահայտում է իսահա-
կյանական համոզմունքների մի
կողմը. բնությունն է ստեղծել ճար-
դում, որը բույսերի եւ կենդանինե-
րի շարունակությունն է: Բնության
համար չկա չար ու բարի, դա ճար-
դու բարոյական զննական է:
Մարդն է, որ ճականացու է, իսկ
բնությունը անսկիզբ է ու անվերջ:
« Քենց ճարդու մեծությունը դա է -
առաջ բնությունը եւ մասմե»...

Զանի «անհոգի Եվրոպան ու Վերածննդի մարդկային հոգով»։ Իսահայլյանը վստահ էր (դա ժամանակ ենթադրվում էր) ու նրա նաև մականերում), որ հայերի միակ ձիօս ուրիշ հաճբերությունն է, երազներով ու հավատով աղբեմը, հաճուն ազգային իդեալի կրպելը.

«Ծնկ եղիր, համբերիր, ծով սիր»...
Վերի գլխավոր հերոսներին տաճում է
նաեւ Տոլսոնի «արզամասյան սարսա-
փը» (հանկարծահաս վախր մահվանից
եւ թախիծը, որ փոթորկեցին Լեւ Տոլսոն-
ի հոգին 1869 թ. արզամասյան հյուրա-
նոցում)։ Խահակյանը մահվան վախրը
չափերով տիգերի հետ է համեմատում
Վերում հանդիպում են նաեւ մեջքերում
ներ Ասւածաշնչից, Նարեկից...

Կեղում սեղրեն են ներկայացված բարքահները, հատկապես Շիրակի խոս վածքը, ժամանակի խոսակցական լեզվի, բարութանի համուհութը: Կերպար ներն առանձնանում են իրենց ընորութարքահներով: Ու չնայած որան՝ տարա

այսօր էլ հասկանալի արեւ-լահայերենով է գրված վեմք. Միայն կարելի է ցավել, որ այն վերջնական խճբագրման չի ենթարկվել: Եվ ափսոս, որ ա-մենահազվագյուտ բարբառա-յին բառերի համար (դեռ-դեռ, դամացած եւ այլն) հա-տորի վերջում բառարան չի գե-սենալի:

«Ուստա Կարն ել Օրեն Հարություն» Վեղը բարձ գրականություն է՝ մեծ բանաստեղծական թափով գրված, օրինակ՝ հետեւալ դասկերը. «Ահավոր, աշխարհավեր ունայնության ունչն եր, որ խորտակելով դատուերիկ՝ արշավում էր Հարությի կը. Հարությը ցմիած, վա-

ու ու մենակությունից սահմովածքով մարդկանց մոտ լինելու, պայլու համար, վազեց դեղի ջաղացին ծառերի դեղին, մեռած ժերեսով կուլում էր բուռ-բուռ եւ ցանում Դաշտի պայմանն, նրա ճամբու վրա եւ աղաքավ վիրավոր գայլի դես, հակառակ ու այս դեղին, դաշիկ մեռելու դեպքում ու խութերում քաղում-ծածկում ու դեղ, ինչպես այս դեմքում՝ զսնութիւնը թե գտնելու, այնուև էլ մի շարժումներում ցանկալի կլիներ խուսափեակներից, որոնք, ցավուն, ֆիշ չեն երը սկսվում են տիտղոսաթերթից, կազմողի անունը գրված է «Լառու և Լառու»։ Հետո լիակատար ժողովները հիմք են ծառայում հետազարակությունների համար...»

Առ Կար եւ Օրբէ Քարնիք՝ վերը
անմում է եւ հայուր սահ անց
եղող իրադարձություններին, մեր
ա հրաւանդաւան...

Գիտամշակութային կապերի աշխատացում հայ-իրանական կապերում

Սույն հոդվածին
էջանակներում
ներկայացնենք գի-
տանշակութային
կաղերի խորաց-
ման համար երկու
կարելոր իրադար-
ձություն: Նախ օ-
րեւ իրանահայ-
գող, բարգմանից
Գարուն Սարգ-
սյանի աշխատա-
սիրությամբ լույս է
տեսել **Ավետիքի հ-**
սահկայանի՝
դարսկերեն լեզ-
վով ստեղծագոր-
ծությունների ընտ-
րանին, որտեղ նե-
րառված են գրողի
ընաստիճություննե-

Աելու խնդիր է դրել ղաւառնական թերապի:

မှုပေးသွေ့ချိန်အတွက်၊ ရွှေမြစ်အတွက် မြန်မာပြည်၏ အမြန်ဆုံး မြန်မာစာတမ်းများ ဖြစ်ပါသည်။

թագավոր առաջացը և «Կապու» թարգմանական մրցանակին՝ հայ դասմիշների գործերն իրանցի ընթերցողին ներևասագներու համար:

Ներկայացնելու համար:
Դաջողը այն է, որ Իրանում ՀՀ դեստրական Արտեն Ավագյանի հետ հանդիման ժամանակ Թեթրանի դետական համալսարանի ռեկտոր Սեյբի Սոհամադ Սոհիմին ասել է, որ Պատրաստ են Դայաստանում հետամուտ լինել գիտական համատեղ գործունեության շրջան:

Դիմել «Պահենք մեր մեջի մասնություն»

Q - Զիմէ՛, դու բազմամշակութա-
յին մարդ ես: Կարո՞ղ ես մեկա-
կան բառով ասել՝ ի՞նչն է ու մեջ եղիքա-
կան, ի՞նչը՝ հայկական, ի՞նչը՝ ֆրանսիա-
կան:

- Եթեարիիր է, իմ լավ հարց է: Եղիքականը հենց ասած է նոցիոնալ դիկտրն են: Իսկ ինչ կա իմ մեջ հայկական... հայկանուաւական (նսածում է): Զգիտեն: Շերեւ նվազալը: Իսկ ֆրանսիական... արդեն նշեցի, զսդվածությունս, էն, որ էնցիաներս ոչ մեկի վրա չեն թափում:

Եղիքականը առարկ էր օճախը: Չափ նման «խելաներն» են կյանիին համ ու հոս սալիս:

- Այդ տաղոօք բոլորին է ծիծաղեցրել: Խելանությունը կաղված է նիամնության հետ. երբ մարդ մի բան օւս է ուզում, դիշի տաս, իսկ Վալորդն էնքան աղերսաներվ էր ուզում, որ երեսայի երեւակյալությունը նրա

- Դեմուն են Դայաստանի եղիշական գրականությանը: Ըստեր են զովում **Թերեզա Ամյանի** «Ան եղի կնոջ ճամդրուկը», որ էլ կարդայիք գրերին ցանկում է...
- Դեռ չեն կարդացել: Գիտեն թերեզային, ուս ընորհիալ աղջիկ է, ու ես ուս ուրախ էի հանդիմել նրա մես կրթված եղիութեա: Ինչքան ուս լինեն կրթված եղի
- Եթեուն մե ան առ առ բարձր:

աղջկները, այնան լավ: - Վեցերս գործով Օրդուսանում էիր: Այսօր աշխարհն այդ չճանաչված երկրում մեծ ծրագրեր է կատարում: Ի՞նչ ուղիղվ կը նթանա երկիրը, եթե չար ուժերը չխանգարեն:

նել մի այսդիսի համեմատությամբ: Վեղում հիշում ես, որ մայրկեդ դասկաստել էր հայկական ծիրանն ու նեկարինը ու արդյունում առաջացել էր մի շատ հանով միրզ: Իմ տղավորությամբ՝ եղիդիակամ, համական ու ֆրանսիական աշխարհնե-

- Ինչուս մնացած արեւելյան Երկրները, քրդական էլ կոռուպցիոն երկիր է: Դժվար է ասել, թե ինչուս կը նրանա, ներին խնդիր է, չեմ կարող ասել՝ կվարողանա՞ն հասնել ոչ կոռուպցիոն մակարդակի: Բայց մի բան ակնհայտ է: Իրդեք համաշարած չեն ուզում դատերազմել ոչ մեկի հետ: Չաս եղան դատերազմները, իսկ հիմա էս խաղաղ ժամանակահատվածում սնտեսական աճ է նկատվում: Չուսանք սիւծենք այս պատճեն:

Գլխավոր քառակից մեջ առաջինը է Արդարադատության պատգամավորությունը՝ ուղարկելու համար և առաջարկելու համար առաջարկագործությունը։

- «Լուսավոր Հայաստան» կուսակցությունը լեզուոց հետո այդպես էլիմինովին չներկայացրեցի, թե կուսակցության վարած բաղադրականության համար պահանջվում է գիծն եր ծեզ համար անընդունելիք: Կուսակցության առաջնորդ Եղմոն Մարությանի՝ կառավարության մեջ դաշտուն զբաղեցնել եր դաշտառը, թե՛ իրականում խորֆական ալլ դաշտառներ կախին:

- Կուսակցությունից հեռանալու դաշտական մասին առավել բան դարձ, հանրամատչելի ու սպահիչ մանրամասնել են հեռուստաեթերներով, զանգվածային տարբերակներով, սպասարկության միջոցների հիմքով, հիմա էլ վերահսկացնելու նույնը, ինչ մի բանի ամիս առաջ նեկանք առանցի, ու այսպահով համարենի այս հարցը փակված: «Լուսավոր Հայաստան» կուսակցության ղեկավարին կատարական կարիքնետում դաշտունի նշանակելին ինձ համար եղել է կարմիր գիծը, որից անդին այդ կուսակցությանը իմ անդամակցությունն այլեւս հաճարեցի անինաս: Արևատարակ, միայն ղեկավարի նշանակման գործնունը չէ իհմ եղել. որեւէ կուսակից գործընկերոց որեւէ համագործակցություն օրվա իշխանության հետ հաճարել են անընդունելի, եւ սրա մասին բաց ժեմունություն ասել են կուսականական ոններներին:

Կուսակցության անդամների համար միանգանայն կանխատեսելի էր հեռանալու դաշտառը, բանի որ միշտ անկառան հայտնել են տեսակետս՝ որեւէ ծեւաչափով «ազգակործան դատուհաս» իշխանության հետ համագործակցության բացառնան վերաբերյալ։ Երկրորդական կամ մանր-մունք ներկուսակցական որեւէ այլ խնդիր, անհանաձայնություն չէր կարող ստիպել ինձ վեցնամյա կուսակցական գրծունեությունը եւ միասին անցած դժվարին ճանապարհը դադարեցնել։ Միայն գաղափարական տարածայնություններն ու ճանապարհի շեղումն եր գլխավոր դաշտառը։ Ընդհանրադես դեմք է հսկակեցվեր, թե ովք ինչի համար է խաղախականության մեջ հայտնվել, ինչ կողմնորոշում ունի եւ որ ճանապարհով է տեսնում դետության համար օրհասական խնդիրների լուծումներ փնտելը, ի վերջո՞ ո՞ր ժահերն են ամենի և արեւոր։

- Ձեր ճախսկին կուսակիցները հակառակ դնդումն էին անում, թե ընդդիմության ավելի «խուռ» խաղացողների հետ ինչ-ինչ դայմանավորվածություններ ունեն, ու միանալու են նշանակած:

- Անկեղծ ասած՝ առաջին անգամ եմ լուս նման դնդնան մասին, թե նախ- կին կուսակից ընկերներ կարող էին նոնամ հաւաքարութեան ամեն: Բայց եղա-

44-օրյա արցախյան ղատերազմից հետո կարելու նշանակությունը ունի բնակչութերի, հնչմես նաև եկեղեցիների վեհականությունը:

Արցախի Հանրապետության Ասկերանի շրջանի Ծու համայնքում վերանորոգվում է Սուրբ Աստվածածին եկեղեցին:

Եկեղեցին վերանորոգվում է Արցախի ներսու, ՊԲ գնդապետ Կարեն Զալավյանի հովանակուրությամբ: Գյուղի դատմությունը սկիզբ է առնում 13-14-րդ դարերից: Բնակավայրը տեղակայված է Ծուշ աղավիք 4 կմ հարավ-արեւելք, Ասկերանի շրջկենսունից՝ 26 կմ, իսկ Ստեփանակերտից՝ 8 կմ հեռավորության վրա: Համայնքում գործում են մշակույթի տուն, բուժկետ, միջնակարգ դպրոց: Համայնքում 2010թ. սկսած երես ապրում էր 634 բնակիչ: Համայնքն ունի նաև 250 տեղանոց առնեսարան: Համայնքի պատմության մեջ առաջին համար է առաջարկվել 1920թ. ապրիլի 10-ին:

44-օրյա դատրազմի ընթացքում հրեակոնծությունների հետևանքով վնասվել էն նաև գյուղի դղրոցի եւ ճանկաղար-

Ետքի ժեմութեր: Դրան վերանորոգվել են:
Սինչեւ 44-օրյա դաշտազմբ հա-
ճայնեց ունեն 2876 հեկտար գյուղատնտե-
սական նշանակության հողաբարածք, ո-
րի 75 տոկոսն այժմ ըրմագաւառուն է ա-

**«Տասարակության մի հատված կիրառված
կեղծութեանովայի հետեւանքով շարունակում է
թմրած մնալ»**

**«Ազգ»ի զրուցակիցն է Ազգային ժողովի նախկին պատգամավոր
Աննա Կուտանյանը**

իսկապես այդովիս համոզնում եղել է, աղա մինչ օրս արդեն իսկ դարձ դիմի լիներ, թե այդ ո՞ր «խոշոր» բաղադրական խաղաղողներն ենին ի գորու եղել ինձ համոզել իրենց միանալու դայմանավոր վածություններ ձեռքբերել: Պազարես ժողով եմ: Սա խոսում է միայն այն նաևին, որ այլ դաշտառաբանություն, բան այսուհե անհեթերթություն, որեւէ մեկը չէր կարող գտնել իմ հեռանալու վերաբերյալ:

- Այս օրերին բոլորը՝ թէ իշխանությունը, թէ ընդդիմությունը խոսում են Արցախի ու Ղայաստանի անվտագության, սահմանների անրության ու հայկական երկու ղետությունների ղետականության կորուսը թույլ չտալու համար, բայց հայտարարություններից անդին ռեալ որեւէ գործողություն կանգի չի կոչվում: Ղասարակության գիտակից հատվածը հոգնել է և ենանաներից, ի՞նչ անել:

- Դժվար է ասել, թե հակադես ի՞նչ գործողություններով է դեմք Արցախի ու Հայաստանի անվտանգության, սահմանների ամրության ու դեռականության կորուսը կանխել, քանի որ արբեր դասկերացուներ ու խնդրի լուծման արբեր բանաձեւել կան, յուրաքանչյուրի համար իր առաջ հաւած արբերակը լավագույն է: Խորհրդարանական ընդունությունն իր փորձասիր տապահով կատարելու համար առաջ հաւած արբերակը լավագույն է:

հասարակության մի հավածի անհամաձայնությունն ու ըմբռուտությունն է արտահայտում երկրում տեղի ունեցող իրադարձությունների վերաբերյալ, հարցե, թե ո՞յսիք այդ ձեւաչափն ի՞նչ հեռանկարներ ունի իրական անվտանգային խնդիրները լուծելու համատեսում։ Կենացներից հոգմած ռեալիզական կամ ինչպես դոլի եթև ասում՝ գիտակից հատկանինքը եւս դեմք է արքերակ առաջարկողի դիրք սանանին։ Այդպես չի լինում, որ նույնինկ կենաց առաջարկողին մերժումը եւս, բայց ինքը էլ լուծնան որեւէ արքերակ չես առաջարկում։ Եթու ոչ մեկից ոչինչ ոյահանջելու իրավունք դարձաբես չես ունենալու։

- Բայց այդ ամենին զուգահեռ սարծարական իրավիճակը եռացող կարսայի նման է, աշխարհի բարեկան է վերաձեւվում, իսկ մենք դեռ «նախկինության» խաղի մեջ ենք:

- Այս, բառացիկ լատինական իրողությունների կիզակետում են գտնվում, գերլարված իրավիճակում ենք, ու առավելան սրակի դեմք է գնահատենի մեր հնարավորություններն ու կարողությունները, աղջագայի հեռանկարը։ Այս թեժ կարսայում կարենը հարցի լատինականը, որը թերեւ հիմներս մեզ համար դեմք է տանի, ազգային դեեւական տակի ընուց լուսավոր խնդիրների լատինականներն են։ Յանձնում դեմք է պահճամտենի մեր պարագաները, ու առաջարկությունները պահանջական են առաջարկությունների համար։

Նահերությունները ու դրանց շուրջ վերաձեւակերպեն մեր նոյատակները: «Նախկին-ներկա» մասված դիսկուրսն այլևս ոչ ո՞յն հետարքիր չէ, սակայն հասարակության մի սպառ հատված շարունակում է թմրած մնալ կիրառված կեղծուն տեխնոլոգիայի հետևանիվ, ու այս դժվար է այդ հատվածին տրամաբանութեա բացատել, որ օրհասական այս իրավիճակում, երբ մենք կանգնած ենք դետականության հիմերի սասանման լրջագույն վտանգի առաջ, դեմք է վեր կանգնենք դատարկ անքիցիաներից ու մեր միասնական ազգային դահանջը ներկայացնենք բոլոր այն գործիչներին, որոնք այս կամ այն կերպ առնչվում են մետսության հնորհների լուծնան:

- Դուր Արցախում եֆ, այդտեղ ի՞նչ եֆ տեսնում մարդկանց տրամադրությունը, տրամադրվածությունը, ապագայի համուշեալ հասացն ինչոքին ի՞նչ:

- Այստեղ կյանքն առանցքային ձեւով տարբերվում է Քայատանի, իսկ եթե պետի հստակ ասեմ՝ Երևանյան կյանքից: Թեեւ խոստվանելը դժվար է, բայց դեմք է ասել՝ Արցախում քերի մոտ կարող եք տեսնել աղազա ծրագրերի կամ հեռանկարների հետ կապված նմեր, զգումներ, գաղափարներ: Դենց այդ նորատակով էլ եկել եմ Արցախ, որ Արցախի իրական կյանքի հեռանկարում կարողանամ նախաձեռնություններով օժանդակել, փորձել ինչ-որ կերպ ներդրում ունենալ Արցախն իսկապես փրկելու, աղբեցնելու գործում: Զափազանց շատ անելիի կա, չափազանց մեծ դարաւոր հող՝ տարբեր նախագծեր իրականացնելու համար, կան մեծ հնարավորություններ, որոնք ցավով սրի 30 տարի չեն օգտագործվել, այլ դարզապես մսխավել են, մասվել, իսկ հանրությունն էլ բնած թճրիրում՝ չի արժեներել ու գնահատել սեփական կարողությունների մասշաբները: Դիմա առավել բան երեւել, իրական աշխատանքով ու գործով դարտապոր ենք ցույց տալ, թե ինչ արժեի ունի Արցախը մեզ համար՝ որպես մեր հայրենիքի մի հասված, մեր դեւականության սիրս: Կարեւոր է նաև, որմեսզի հենց Արցախում աղբելով՝ ցույց տամի աշխարհին, որ Արցախը հայկական է, Արցախը կանգուն է ու մենք միշտ ենք լինելու մեր բնօրրանին:

ԶՐԱԿԳՐ՝ ՍԵՎԱԿ ՎԱՐԴՈՒՄԱՆՆ

ՎԵՐԱՆԴԻՎՈՒՄ Է ԾՆԸ գյուղի Սուրբ Աստվածածին եկեղեցին

Նամու կողմից: Այդ դասձառով գյուղացիների մեծ մասը դադարել է գյուղատնտեսությամբ զբաղվել: Հողատարածներն էլ գտնվում են թշնամու ուղիղ նշանառության տակ: Այդ դասձառով չեն նշակալվում: Արոտավայրերի խնդիր կա, որի դասձառով որևէ է անասնապահությունը: Թեև խան մասնաւությունը:

րոնի, դեռ շարունակում են զբաղվել անասնաբահությամբ:

«ՀիմնաԺավուր» զարգացման հիմն նայրամի կողմից հաճայնելու 27 ջերմա տուն է կառուցվել: Ինչը որոշ չափով լու ծուն է զբաղվածության խնդիրը: Առևս 1 նոր ջերմատների կառուցման դահսն օարի: Գույքում գրավուն են նաև մեռ

Վարուժությամբ: Մոտ 75 մեղվազնանին
կա: Բերքի հրազդան խնդիր էլաւ:

Ըստ Հայոց լուսաց խարի չեմ:
Ծնչ բնակիչներն աղափոված են
Շուրջօյա ջրամատակարանմբ, Էլեկտ-
րական գրադարանով, բնական գազով: Գյուղուան
գործում են երկու ճեթարին և այսուհետ խա-
նութեներ, հացի փուռ, գեղեցկության սրահ:

Ի՞նչ պատրաստված է մասնակիությունը

«Մեւ թղթի», Կալիմայի ուկու, «ինվալիդկայի» մասին,
եւ թե ինչպես է հայրենիքը մեծաւառով գրվում:

Նաեւ Համաշխարհյային Երկրորդ դատ-
րազմում ԽՍՀՄ-ին դամնակից ղետու-
թյունների հետ հարաբերությունների գնի
մասին: Մազարամի ուկու հանդերքում
անմարդկային ծանր աշխատանի ու-
ղարկված ափորականները ուղարկված
հաճմվում էին եւ դատապարտված էին
անխուսափելի մահվան: Իսկ նրանց
հայրայթած թանկարժեք
մետաղը բեռնվում էր տեղի
նազահանգստում կառա-
նած աներկյան նավերը,
որոնց ուղարկած կառա-
վարությունը հաստա զի-
տեր, թե ինչ զնով է կորզ-
վում իրենց նթերների եւ
այլ աղքանների դիմաց
Վճարվող ոսկին:

Եվս մեր մեջերն օԵ-

Եզր օր սաջբերում Գեղամ Սարգսյանի հոււագրությունից. «1937թ.-ի նոյեմբերի 5-ին «Զուրմա» անունով օվկիանոսային նավով մեզ տարան Մագաղամի մարզի «Կալիմա» արտորավայր: Մարզը տարածվում է Կալիմա գետի ավազանում՝ մոտ 100 000 հառ. Կմ տարածությամբ, իսկ Մագաղան քաղաքը գտնվում է Ախոնդի ծովի հյուսիսային ափին՝ Բուխտա-Նազարեա նավահանգստով: Մարզի գլխավոր հարստությունը ուսկին էր, 1937թ.-ին մարզում շահագործվում էր մոտ 230 հանճ: Գերմանիայի՝ Ռուսաստանի վրա հարձակվելուց հետո Սալինն ա-

կա և առ ազգային հայ օսմական ու ուստա-սնտեսական դայմանագիր կնեց իր դաշնակից Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների հետ՝ 10 տարի Կալմայում արտադրած ոսկին ԱՄՆ-ին հանձնելու եւ փոխարենը դարենամթերք, մանուֆակտուրա ու բերնատար ավտոմեթենաներ ստանալու դայմանով։ Ամերիկայից աղբանական ուղարկվում էին Պարսից ծոցով եւ Սագադանով։ Ամերիկյան մի փոքր զրահանակ մետաղեն կառանվել էր Սագադանի նազարանգատում, որում աղբում եւ աշխատում էին թվով 30 ԱՄՆ ներկայացուցիչներ։

Հաշմանդաւերի ձամբարը, որ կոչվում է «ինվալիդվա», մի բառակոսի կիլոմետրի չափ են երգավում՝ փառակարգությունը եւ բարձր դասակավետությունը ցանդապահած: Մարզի բոլոր ձամբաւերից այդտեղ էին բերում Նրանց, ովքեր այլևս չին կարող աշխատել հանդերում, անտառներում, Շինարարության եւ ձանադարների վրա: Նրանց մի մասը ֆիզիկական վատառողջ էր, մնացածները զրկված էին ձեռքերից, ոտքերից, տեսողությունից, լսողությունից եւ այլն: Հաշմանդաւերին ետքալրին էին պարանձին մի

մեծ բակում՝ տասնյակ բրեգենտ վրանների տակ, յուրաքանչյուրում 50 մարդ «Ինվալիդան» ուներ բուժարան եւ 20-30 հոգուց բաղկացած բուժանձնակազմ՝ բոլորը կալվանավորներ: Առավուշից մինչ երեկո բուժարանն աշխատում է՝ ընդունելով անսուր հիվանդների Միջին հաշվով, օրական 4-5 մահացության դեմքեր էին լինում. մերժմաներին թաղում էին մի փոսի մեջ եւ ծածկում հոդաբարձերով»:

Բայց միայն այս վկայությամբ չի վեր-
ջակետվում ի՞ն դատերազմի դատու-
թյունը: Գեղամ դատիս **Բագրատ** եղա-
բայրը, զորահավաքի ենթակլվելով, ան-
հետ կորել է արեւմյան ռազմաճակա-
ներում, իսկ **Կազզեն** եղբայր զոհվել
Յուլիսային Կովկասի հաճար մղված
դաժան մարտերում: Նրանից, որին ինձ
հայտնի է, անժառանգ էին, եւ իրենց մա-
սին հիշողությունը, թերեւս, եւ եմ իհնա-
միան տակուանում: Արաւել ես. որ ին-

19-ին եւ հոլարկավորվել Կրասնոդարի Երկրամասի Ստար Վելիչկովն սահմացյալը: Ներք՝ գորամասի հրամանատարի ստորագրություններն են: Ի դեպ, «Դայրենիի» բառը գրված է մեծատառով՝ ի նշան հարգանիի եւ ամենպիրության: Սա իրականում ծանուցագիր է՝ միջինապուր անմահացածների համար ճշակված ծեւաթութք, որում ավելացվում էին զրիվածի հարազաքի կամ ծնողի անունը, հասցեն, զրիվելու թվականը եւ թարման վայրը: Վազգենը ծնվել է 1914-ին Երեւանում, 1939-ին ընդունվել Երեւանի դոլիստեմնիկական ինստիտուտի ֆիմիական ֆակուլտետը: Ամենագրում եւ ուսանողական տնմում փակցված լուսանկարներից նայում է սիրունատես եւ խելամիտ մի երիտասարդ, ասում էին՝ իրենից երեք տարվա ավագ Բագրատ Եղոն մենականքահասակ էր:

Բագրա Սարգսյանի՝ անհետ կորած լինելու մասին վկայող փաստաթղթում ասված է, որ զինակոչվել է 1942 թվականին: Նույն տարվա հուլիսին անհետ կորել է: Իր մասին տեղեկություններն առավել բան սոլո են: Արկա է 1937-ին Բագրատին տրված համար 17 ուսանողական տոմսը, որը վկայում է, որ նա սովորել է ՇՄիԶ Առժողկոնաշ Սան. Բակ. ինսիտուտի կից լաբորատորի դասընթացներում: Այսպահ:

Ինձ հայտնի չէ, թե արդյոյ հետազայում
անմիջական հարազաների կողմից այց
եղել է այսօ արդեն Ռուսաստանի Կրաս-
նոդարի Երկրամասի Կալինինի շրջանի
կազակական Ստար Վելիչկով բնակա-
վայր, արդյոյ հայազգի Վազգենի աճյու-
նաբարին հոււարձան կանգնեցվել է,
խազված է նրա անունը ինչ-որ դասպն
տախտակի վրա: Իսկ գուցե Եղբայրական
գերեզմանատանը է հանգչում: Ես չգիտեմ
արդյոյ գրիվել է Բագրատը, վիրավորվել,
գերեվարվել, գուցե հայտնվել է ֆաշիստա-
կան մահվան համակենտրոնացման
ժամբարներում, իսկ գուցե թե դատեազ-
մի ավարտին դաշնակից գորբերի կողմից
ազատագրվել է եւ գերադասել իր մասին
լուր չալ: Թեեւ այնտեղ, որտեղ ընթացել
են թեժ մարտերը, կենդանի համարյա չին
մնում: Եվ բանի դեռ անհայտներ շատ են,
ինչ տասերամու շարունակական:

Օեղամ դատիս եղբայրներ Վազգենի հերոսական մահվան մասին վկայող ուղղամյուն (12 սմ լայնով, 14 սմ երկայնություն) թղթե դատռված ծանուցափրն ու Բագրատի անհետ կորելու մասին փաստաթուղթն ինձ հաճար մեր դատմության վավերագրության անկատելի մասն են: Դրան գումարվում են իմ եւ օասերիս գերդաստանների անդամների, հեռու եւ մոտ այլ ազգակիցների՝ երեխն դարզ, երեխն էլ՝ նշանակալից դատմությունները, որոնց ինացությունը կապում է ինձ, մեզ մեր արնաս-ներին:

ԳԵՂԱՄ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

ՀՀ ժողովրդական նկարիչ Յանձնահանձնութեան 2005 թվականին ստեղծած մի գեղանկարը, որտեղ դատկերպած է Ավետիք Խաչալյանը իր ծննդավայր Գյումրիում ֆայտոն նստած, հանգրվանեց Կարմետի այս բաղադրի տուն-թանգարանում: Անվանի արվեստագետը, «Շիրակ» հայենակցական միության օրենսկազմակերպած համեստ հանդիսության ժամանակ անձանք հանձնելով նվերը, նույնականացնելով այն նվիրել երեւանյան թանգարանին, բայց մարդկանց հետ խորհրդակցելով՝ եկավայն եղակացության, որ ավելի ճիշճիկն էր գյումրի:

Իսահակյանական մի մասունք մեծ բանաստեղծի ձեռագիր մի նամակի բնօրինակը, թանգարանին հանձնեց դեռ 2019 թվականին նվիրատոկ տանը, ընտանեկան արխիվում այն գտած՝ «Դոդի» հրատարակչության սնօրեն Հովհկ Կարապետյանը։ Այն ժամանակ տանտերի սիրալիր առաջարկությամբ որոշվել էր նամակը մի լավ, գեղեցիկ առիթով նվիրել բանաստեղծի տուն-թանգարանին։ Նվիրատուն խորհրդային Լենինականի ժողովրդության բաժնի երկարամյա վարիչ Կառլեն Յարությունյանի տիկինն է՝ դատմուրյան վաստակածա ուսուցչուհի, 92-ամյա Անժիկ Յարոյան-Յարությունյանը, որն ինքը առողջական վիճակի դաշտառով չէր կարողացել անձամբ ներկա լինել։

Thought of you & Upde,
An article written up by you
you probably remember, was the first
written by: Charles F. Smith, author.
in Saturday eve in 1878 in the New York
in Harper's Weekly about the
and was written by the living writer
who: Mrs. Davis who had Upde,
thought:

Եահումյանի անկումից 30 տարի է անցել

☞ 1 Ստեփանակերի Մեսրոպ Մաշ-
սոցի անվան համալսարանի կով-
կասագիտության կենտրոնի ղեկավար
Մարիամ Ավագյանը արդարացիոնին իր
վրդապնդության մասին գործությունում նշում է՝ «Մենք կորուսների
հետ հարմարվել ենք եւ դաշտաս ենք նոր
կորուսների: Թե՛ մեր բաղադրական վեր-
նախավի, թե՛ գիտական համրույթի, թե՛
գեղասարանագիտության ոլորտի մոտե-
ցումներից այդ ցավակի եղրահանգմանը
եմ եկել: 30 տարվա մեջ Հափոյանի բո-
նի հայաբանական դասառների, հան-
գամանեների մասին ոչ մի լուրջ, ծանրակ-
շիր վերլուծություն, հետազոտություն չի
արվել, օպերատորական համարական դաշտում
անհաջող է առաջանալ անհաջող արդյունավետ աշխատանք:

Ծահումյանցիների ճակատագիրն այսօր էլ հշխանությունների կողմից արհամարիված է: Ինչո՞ւ Ծահումյանի քննի հայաթափման երեսնամյակին Արցախի Յանրարդետության եւ Յայաստանի Յանրարդետության խորհրդարանները ոչ մի խոս չինցեցրին, նույնը՝ ՀՀ Արտաքին գործերի նախարարությունը, Յայաստանի վարչապետը: Անզան Արցախի Յանրարդետության նախագահը որեւէ կերպ չարձագանեց, չիհետ, կոչ չարեց կամ «բարսամարտեց»:

Հահումյանցիների ճակատագիրն անհայտ է մնացել արդեն 30 տարի: Նրանց իրավունքների ղաւաղանությունը երբեք չի արժանացել ղետական ծրագրված մոնտեցման: Հահումյանցիների մի փոփոք համար զնաց Թարվածառ, Վերահսկական պատրիարք այնտեղ, գյուղերի անունները դրեց Նոր Վերինստեն, Նոր Գետաւեն, Նոր Հահումյան, Նոր Երեխ, սաներ, դղրոցներ կառուցեց, փորձեց կորսված Հահումյանը վերտստիծել, նոր կյանք հիմնել, բայց 2020 թվականի նոյնթիւնին Թարվածառն էլ հանձնվեց թօնանում: Այս

Է ՄԻԱՅՆ ՄԵԿ ԳԼՈՒՀ՝ ԶՈՐԵՖՏՎՐԸ

Խորհրդային գինված ուժերի «Օղակ» գործողությունը արցախահայությանը բնաջնջելու կամ իր բնօրրանից տեղահան անելու ծրագիր էր: Թուրքի ոսր Ծահումյանի շրջան մինչ այդ երբեք չէր մտել Խորհրդային զորերի 328-րդ օդադեսանային գնդի օգնությամբ, որի հրամանաւարը գեներալ Վլադիմիր Չամանովը էր, աղյուսակակից կուտացրին Ծահումյանը: Ծամանովը հետո սացան Ռուսաստանի Դաշնության հերոսի կոչում, իսկ հիմա Պետրովանի «Սիհանաւան» Օպակատամին՝ տառածակը:

կամ Շուամստար» լիազօպանավոր է:

Վլադիմիր Չամանովի գլխավորությամբ
է 1990-ականներին իրականացվել Չա-
հումյանի հայաբակման, շահումյանցի-
ների բռնի տեղահանման, Չահումյանի ըր-
ջանն Արքթեզանին հանձնելու ռազմա-
կան օրենուությունը:

Ծահումյանցին երեք իր տունն ու հողը
չեր բռնի, եթե նրա դեմ կանգնած չին
նեին զինված միավորաւմներ: Ի՞նչ կա-
րող էր անել խաղաղ բնակչությունը, ո-
րին մինչ այդ զինաթափել էին: Ինչո՞ւ
կարող էին դիմակայել մեր ազատանա-
ժիկները: Նրանք կարողացել են անվա-
սանգ ճանապարհ, միջանցք բացել, որ-
պեսզի շահումյանցիները գոնե ողջ
որուս որուս օան երես օսութեա:

դուրս դուրս զան իրեսց զյուղերից:
Եթե չիներ հայ կաճավորականների
աջակցությունը, խաղաղ բնակչների
օջանում ահրենի կորուսներ կունենա
յին: Թուրքը միշտ էլ թիրախավորում
խաղաղ հայ բնակչին, որովհետեւ նա
վտանգ չի ներկայացնում, նրանից ա
զատկելուց հետո կարող է թալանել նրա
ունեցվածքը:

Հակոյանի շրջանի ինքնառաջատացման
նական դիրքերի ամբողջ եւկայմով որևէ
ադրբեջանական ուժերի մարտական լայ
նածավալ գրիծողությունների հետևան
ով թօնամուն հաջողվեց գրավել ու ոչնչ
անել Ա. Տ. Շահումյանը և այլ ազգական

Պարիս, Կարաչինար, Ռուս Պարիս
Խալխափուն հայքանակ զյուլերը: Հա-
կանավորականների ջոկատները, սա-
կայն, կարողացել են ժամանակավորա-
դես կասեցել թշնամու առաջխաղա-
ցումը եւ խաղաղ բնակչությանը տեղա-
փոխել մարտական գործողությունների
գոտուց: Տեղահանճան ժամանակ խա-
ղաղ բնակիչները տասնայկմերով զոհվե-
են, աղրթացանցիներն իրենց ձեռքն ըն-
կած հայերին մատաղ են արել տեղի գե-
րեզնաբորսներով:

1992 թվականի հունիսի 13-ին Ծահով մյան ավանը, Գյուղխտանը, Վերին Շենք բշխանին օրական ու երեսուալոցին է:

Ծահումյանից **Սվետլանա Դուլյան** իր անհիմ «Սիրելի դեմքեր, բայց դառնուի հիւեր» հուշագրությունում դասնում է՝ «Եթե քուրք մինչ այդ կրակում է «Ալա զանից», 1992 թվականի հունվարին առաջին անգամ կրակեցին «Գրադից»։ Այդ օրը 17 զոհ ունեցան։ Ամրող ավանը սփառ մեջ էր։ Ղահրամանյան ժորիկի հիյի աղջիկը, որի ծննդաբերելու ժամանակն էր, մյուս երեխան գրիխն, իրենց բակում «Գրադի» հարվածից երկու մասի բաժանմեց։ «Գրադն» էլ տուն չքողեց, էլ ուսումնիք ուղարկեց գրի սլեշեր ուղարկեց։

ըստանի չթողեց, զոհ սկզբին բոլոր»։
Ծահումյանցիներն արդեն 30 տարի
գրկված են իրենց ծննդավայրում ապրե-
լու, նախնիների գերեզմաններ, ուս-
մանմանակութային հուշարձաններ, եկեղե-
ցիներ ապեսէրն իրավունքից։

Ծահումյանցիները մի ներին համոզ
մունք ունեն, որ 1992-ին Շուշին փոխա
նակվեց Ծահումյանի հետ: 1992-ի ճայի
սին Շուշին ազատագրվեց, բայց փոխա
րեն ամեն ինչ արվեց՝ խորհրդային
ադրբեջանական, օսմանական պարձևական
ուժերը միավորվեցին ու Ծահումյանը
խլեցին մեզմնից: Իհարկե, այս ամենի
մասին հիմա խոսում են՝ որպես լատ
մական անցյալ, որովհետեւ ներկան ան
կանոնակիր պատճեն է համարվում:

Ի՞մ դասերակմի դասմությունը

7.4.- Սարգսյան եղբայրներից **Նիկոլայ** 1940 թ.-ին կալանավորվել եւ Սպերդովսկ ախորվելուց հետո սովոր հյուծվել եւ մահացել է: Ամենավայրաշեր՝ **Ռուբենը**, լինելով Կառավարի դեմական քայլունի դերասան, ազատվել է զինծառայությունից Դրա մասին է վկայում 1942 թ. փորձարկության 27-ին մորիլիջացիայից Տարկետում ստանալու մասին թիվ 357 որոշումը, որի ժամկետը բանից երկարաձգվել է: Ռուբեն Սարգսյանը հետաքյայում դարձել է ճանաչված դերասան, Կառավարի քայլունի հիմնայումերից մեկը: Այժմ Կառավառության մասին այլ տեսական պատճենները պահպանվում են ՀՀ պատմական պահպանի համարության կողմէ:

